

ANITKABİR

YIL 26 • Sayı: 101

NİSAN 2026 DERGİSİ

*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran
Türkiye halkına
Türk Milleti denir.*

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ISSN 1302-8758

9 771302 875009

Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.

Medeni Bilgiler, Ankara 1969, (s 552)

ANITKABİR DERGİSİ

YIL: 26 / SAYI: 101 / NİSAN 2026

Atatürkçü dünya görüşünü yaymak ve Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir Türkçe yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi
(E) Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Seçil Karal AĞÜN

Yayın Kurulu

(E) Tuğg. Şadi ÖNER
(E) Tümğ. Hıfzı ÇUBUKLU
Prof. Dr. Seçil Karal AĞÜN
Prof. Dr. M. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
Prof. Dr. Biçe SÜKAN
Doç Dr. Mehmet Balyemez
Dr. Emine KISIKLI
Dr. Mehmet Sedat ERKAN
Dr. İbrahim YORGUN
Ahmet Haluk EKTİRİCİ
Aziz Kamil GÜLER
Güneş MÜFTÜOĞLU
A. Ece Ercan NAMLI
Deniz KATI

Dergiyi Yayına Hazırlayan

A. Ece Ercan NAMLI

Yönetim Yeri

Turgut Reis Caddesi Arzu Apt. No: 3/5
Tandoğan / ANKARA
Tel: 0 312 213 16 58 Faks: 0 312 222 72 06
E-posta: dernek@anitkabir.com.tr

Anıtkabir Komutanlığı

0 312 231 18 61 - 0 312 231 52 80

Elektronik Ortam Adresi

<https://www.anitkabir.com.tr/dergi>

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir. Gönderilen yazılar, basılsın ya da basılmasın iade edilmez. Anıtkabir Derneği ya da Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz. Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 750 TL.
Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: NİSAN 2026 / ANKARA

Yapım

Pelin Ofset Ltd. Şti.

İvedik OSB 1514 Cadde No: 28
Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0 312 395 25 80
www.pelinofset.com.tr
info@pelinofset.com.tr

İÇİNDEKİLER

- 2 Sunuş
- 3 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler
- 24 Dr. Emine Kısıklı
Mühürdar Sırrı Bey'in Anılarına Göre Osmanlı Devleti'nin
1. Dünya Savaşı'na Girmesi Öncesi
Sadrazam Sait Halim Paşa Yalısında Yaşananlar
- 31 Doç. Dr. Mehmet Balyemez
Kıbrıs Türklerinin Demokratik İsyanı Lefkoşa Türk Belediyesi
- 36 Muhammed Emir Güler
Türk Tarih Tezi'nin Başlangıcı: Ortaöğretim ve Atatürk
- 40 Tuna Çağlayan
Cumhuriyet Döneminde Toplumsal Eşitlik
- 42 Ömer Güzel
Bir İdealin Haritası: Cumhuriyet ve Toplumsal Eşitlik
- 44 Ayda Coşkun
Cumhuriyet Şarkısı
- 46 Prof. Dr. Şerafettin Turan
Atatürk Devrimi ve Atatürkçülüğün Temel İlke ve Özellikleri
- 50 Atatürk ve Çocuk
- 52 Dernekten Haberler
- 56 Objektife Takılanlar
- 61 Mutluluklarını Atatürk'le Paylaşanlar
- 64 Anıtkabir Dergisinde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ

Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 750 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dâhil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.

Tel: 0 (312) 213 16 58

E-posta: dernek@anitkabir.com.tr; bilgi@anitkabir.com.tr

ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Değerli Okurlar,

Bir önceki sayımızda belirttiğim üzere, Anıtkabir Derneğinin 32'nci Genel Kurul Toplantısı, 25 Ocak 2026 tarihinde yapılmıştır. Genel Kurula 47 üyemiz katılmış ve iradelerini beyan ederek, Yönetim Kurulunda değişikliğe gidilmesini uygun görmüştür.

Yönetim Kurulu üyemiz Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN, 22 yıldır sürdürdüğü Yönetim Kurulu üyeliğinden affını istemiş ve yeniden aday olmamış ancak Yayın Kurulunda görev alarak derneğimize katkı sağlamaya devam edeceğini ifade etmiştir. (E) Alb. Hakan Osman SERT 1. yedek üye olarak Yönetim Kurulu bünyesinde yer almıştır. Yönetim Kurulundan ayrılan üyelerimize bugüne kadar Anıtkabir Derneği'ne olan değerli katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Yeni Yönetim Kurulu; (E) Tuğgeneral Şadi ÖNER, (E) Tümgeneral Hıfzı ÇUBUKLU, (E) Alb. Ahmet Haluk EKTİRİCİ, (E) Alb. Aziz Kâmil GÜLER ve Dr. Emine KISIKLI'dan oluşmuştur. Yönetim Kurulu üyeleri olarak, Genel Kurulumuzca göreve layık görülmüş olmanın onurunu yaşamaktayız ve Genel Kuruldan aldığımız güç ile 2026 yılı projelerini gerçekleştirmeye başladık.

Denetim Kurulumuz, Genel Kurulda güven tazelemiş, (E) Alb. Koray DAĞTEKİN, (E) Alb.

Rifat MESTÇİOĞLU ve Yeminli Mali Müşavir Metin ÖZER yeniden seçilmişlerdir.

Yeni Yönetim Kurulu'nun ilk toplantısında Yayın Kurulunun aşağıdaki üyelerden oluşması kararlaştırılmıştır: Yayın Kurulu; Doğal üye olan Yönetim Kurulu üyelerimiz ile birlikte, Prof. Dr. M. Lütfü ÇAKMAKÇI, Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN, Prof. Dr. Oğuz AYTEPE, Prof. Dr. Biçe SÜKAN, Doç. Dr. Mehmet BALYEMEZ, Dr. Mehmet Sedat ERKAN, Dr. İbrahim YORGUN, Güneş MÜFTÜOĞLU, Anıl Ece Ercan NAMLI ve Deniz KATI'dan oluşmuştur. Yayın Kurulu Üyelerine görevlerinde başarılar dilerim. Yeni dönemde Yayın Kurulundan ayrılan Prof. Dr. Halil ÖZCAN ve Doç. Dr. Kenan ÖZKAN'a bugüne kadar yaptıkları katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Sevgili Okurlar,

Dergimizin daha çok beğenilir ve daha yaygın okunur hale gelebilmesi için kuşkusuz katabileceğimiz pek çok güzellik vardır. Unutmayınız ki Anıtkabir kadar bu dergi de sizler içindir. Dergimizin geliştirilmesi ve sizlere daha layık duruma getirilmesi için her zaman önerilerinizi ve katkılarınızı bekler, sağlıklı günler dilerim.

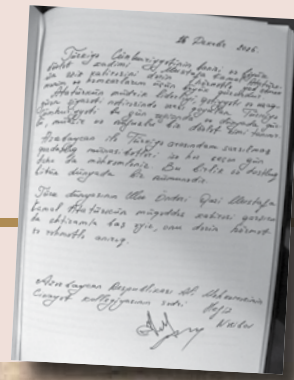
Şadi ÖNER

(E) Tuğgeneral
Anıtkabir Derneği Başkanı

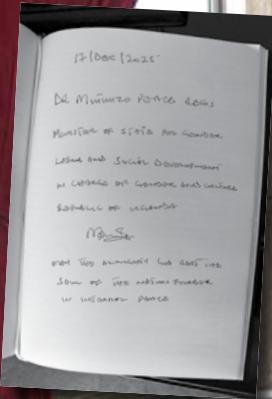

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

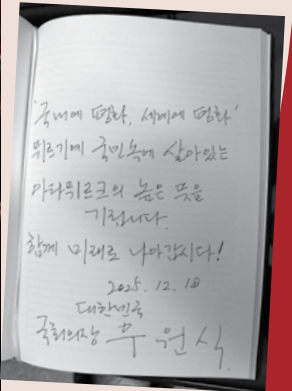
16.12.2025: AZERBAIJAN
YÜKSEK MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI HEYETİ

17.12.2025: UGANDA CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KÜLTÜRDEN SORUMLU
DEVLET BAKANI İLE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

18.12.2025: KORE CUMHURİYETİ ULUSAL MECLİS BAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

22.12.2025: GENERAL AMİRAL VE ÜST DÜZEY YÖNETİCİ ORYANTASYON SEMİNERİ KATILIMCILARINDAN OLUŞAN HEYET

23.12.2025: LİBYA GENELKURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

24.12.2025: SBÜ GÜLHANE TIP FAKÜLTESİ REKTÖRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

27.12.2025: ANKARA VALİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

29.12.2025: BOLİVARCİ VENEZUELA CUMHURİYETİ BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

08.01.2026: BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ HV.K.K VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

10.01.2026: HARBİYE 1998 YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

12.01.2026: (ASFAT) ASKERİ FABRİKA VE TERSANE İŞLETME A.Ş. GENEL MÜDÜRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

19.01.2026: MSÜ TSK AÜKHEM EĞİTİM MERKEZİ MÜDÜRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

19.01.2026: ÖZBEKİSTAN İŞİÇLERİ BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

19.01.2026: ÖZBEKİSTAN SAVUNMA BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

26.01.2026: İSPANYA TEMSİLCİLER MECLİSİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

27.01.2026: BİRLEŞİK KRALLIK İÇİŞLERİ BAKANLIĞI SINIR GÜVENLİĞİ VE İLTİCADAN SORUMLU DEVLET BAKANI İLE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

28.01.2026: BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ K.K.K VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

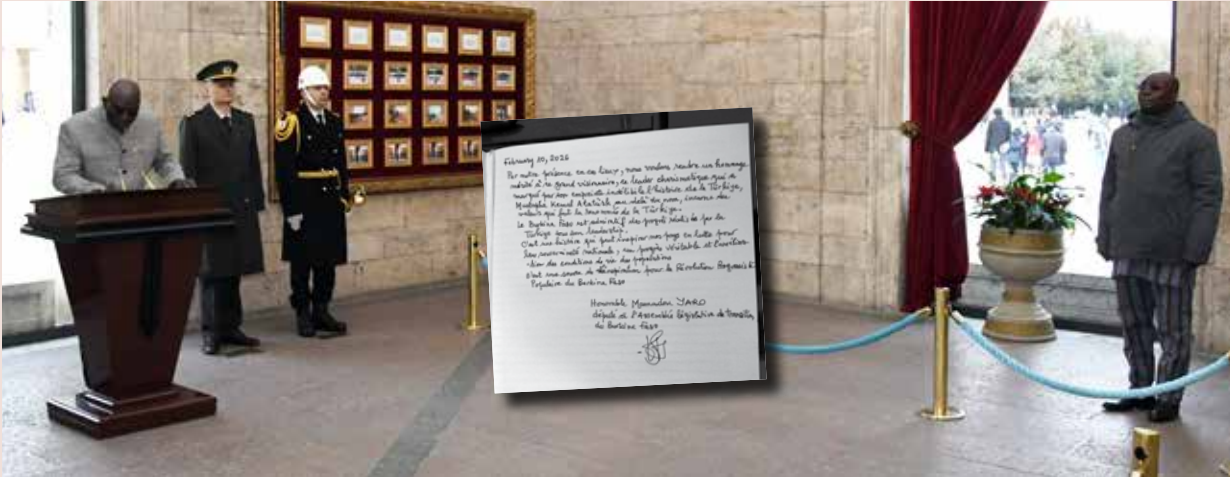

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

10.02.2026: BURKİNA FASO ASKERİ HEYETİ

10.02.2026: BURKİNA FASO TÜRKİYE PARLAMENTOLARARASI DOSTLUK GRUBU HEYETİ

10.02.2026: KIRGIZ CUMHURİYETİ JOGORKU KENEŞİ MECLİS BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

10.02.2026: KORE CUMHURİYETİ KARA KUVVETLERİ
KURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

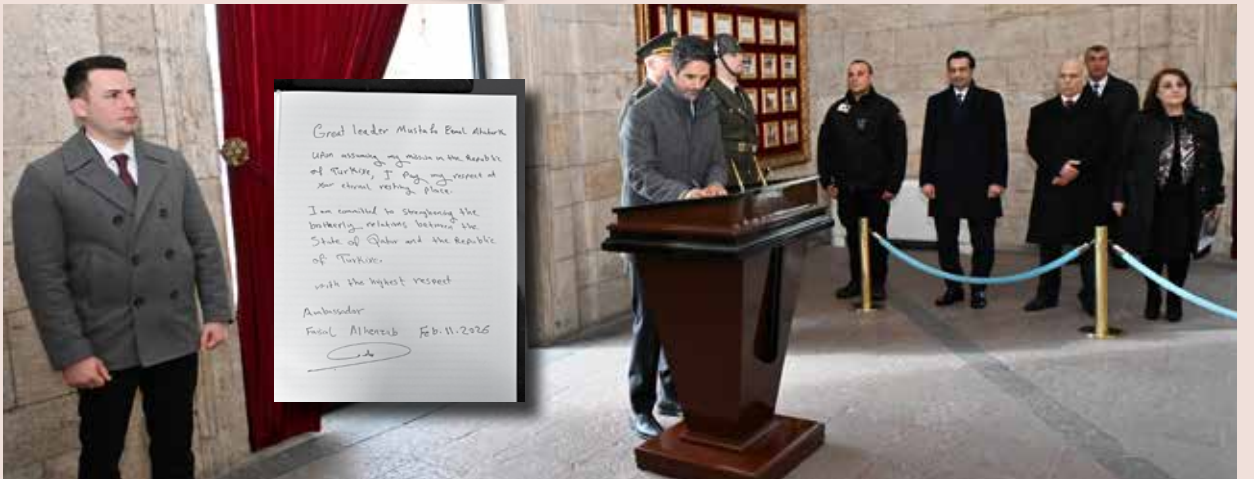
아라위르크의 숭고한 건국영성을
공리 기리며,
대한민국과 워르키에서 이어온 관례
그 뜻을 영원히 새기겠습니다.
2026년 02월 10일
대한민국 육군본부장 장상 위장성

11.02.2026: ARJANTİN BÜYÜKELÇİSİ VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Muy respetado saludo a Mustafa Kemal Atatürk
Padre y Fundador de la República de Turquía y
sus sucesores de su patria. Con palabras
de admiración y gran respeto por la historia, el legado
de su patria y su legado, el legado de su patria
y de su personalidad.
de legado de libertad, justicia y por su legado
fundador y fundador de nuestra patria.
Lamentando los hechos ocurridos con la República
Argentina.
Desde de entonces, mantenemos nuestra amistad
y nuestra cooperación con el pueblo turco y
damos salud por la amistad, cooperación de
la República de Turquía.
11 febrero de 2026
Dileta Embajadora Susana
Cabrera de la República Argentina

11.02.2026: KATAR BÜYÜKELÇİSİ VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Great leader Mustafa Kemal Atatürk.
With utmost respect to the Republic
of Turkey, I pay my respect at
your eternal resting place.
I am committed to strengthening the
brotherly relations between the
State of Qatar and the Republic
of Turkey.
with the highest respect
Ambassador
Faisal Alhareth Feb. 11, 2026

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

11.02.2026: RUSYA FEDERASYONU BAŞSAVCISI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

11.02.2026: İTALYA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

12.02.2026: KARADAĞ SAĞLIK BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

12.02.2026: PANAMA DIŐIŐLERİ BAKAN YARDIMCISI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Tengo el honor de presentar el saludo respetuoso y devoto del Gobierno de Panamá al pueblo y Gobierno de Turquía, recordando honrosamente al fundador de esta República digna, y expresando mis deseos de que las relaciones de cordialidad y cooperación entre nuestros países sigan prosperando para nuestro pueblo.
Cordialmente,
12 de febrero de 2026
Carlos Guerrero Pan
Viceministro de Relaciones Multilaterales y Cooperación de Panamá

12.02.2026: SLOVENYA ULUSAL MECLİS BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

I am very pleased to deliver the warmest greetings from the Slovenian Parliament to the people and Government of Turkey, remembering the founder of this Republic with honor, and expressing my wishes for the relations of cordiality and cooperation between our countries to continue to prosper for our people.
Yolcu Aksoy
Başkan

12.02.2026: ZAMBİYA CUMHURİYETİ KARA KUVVETLERİ KOMUTANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

We wish the 100th birthday of the great country, the leader of the brave men and women, to have the people of the great country be proud and united with them, and the future.
Athena Chery Zepher
Commander Zambia Army
12 Feb 2026

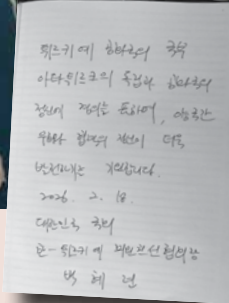
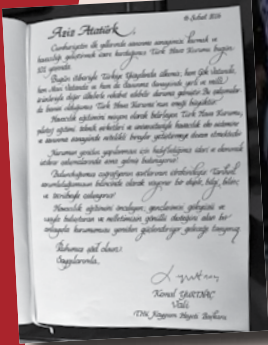

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

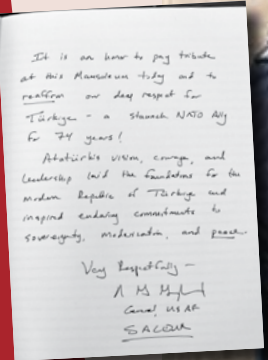
16.02.2026: TÜRK HAVA KURUMU KAYYUM HEYETİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

18.02.2026: GÜNEY KORE-TÜRKİYE PARLAMENTOLARARASI DOSTLUK GRUBU HEYETİ

19.02.2026: AVRUPA MÜTTEFİK KUVVETLERİ YÜKSEK KOMUTANI (SACEUR) VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

13.03.2026: JAPONYA MÜŞTEREK KURMAY KOLEJİ HEYETİ

高不立、天下無可敵元亭
 紅香不惑、紅香不憂、紅香不懼
 102年和國建國の父アムロフに敬意を込
 むる書状
 本と102年間の友好と協力の
 為への発展を祈念し可
 令和2年(2026年)3月12日
 財団法人 統合看護学院
 空将 佐藤 綱夫

13.03.2026: KARA HARP OKULU KOMUTANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

13 Mart 2026
 Bu ziyareti saygıyla karşıladığımızı belirtmek isterim.
 Anıtkabir'in bu ziyaretçilerine karşı gösterdiği ilgi ve saygıya teşekkür ederim.
 Türkiye'nin geleceği için çalışmaya devam edeceğiz.
 Bu ziyaretin başarıyla sonuçlanmasını dilerim.
 Saygılarımla,
 Kara Harp Okulu Komutanı
 Mustafa Kemal Çelebi

14.03.2025: YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ DEKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

14 Mart 2025
 Saygıdeğer Dekanım,
 Anıtkabir'i ziyaret ettiğimiz için teşekkür ederim.
 Türkiye'nin geleceği için çalışmaya devam edeceğiz.
 Bu ziyaretin başarıyla sonuçlanmasını dilerim.
 Saygılarımla,
 Yildırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı
 Prof. Dr. Mustafa Kemal Çelebi

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

14.03.2026: 1985 DEVRESİ SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ BAŞKANI İLE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

14.03.2026: ANKARA TABİP ODASI YÖNETİM KURULU BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

16.03.2026: TSK EĞİTİM VAKFI GENEL MÜDÜRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

MÜHÜR DAR SIRRI BEY'İN ANILARINA GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİRMESİ ÖNCESİNDE SADRAZAM SAİT HALİM PAŞA YALISINDA YAŞANANLAR

Dr. Emine KISIKLI*

İnsanlar gibi devletlerin de gelecekleri ile ilgili hayâti kararlar almak zorunda kaldığı anlar vardır. Osmanlı Devleti de 1914 yılı Kurban Bayramı arifesinde Almanya'dan satın aldığı dünyaya ilan ettiği Goeben (Yavuz) ve Breslau (Midilli) zırhlılarının, Karadeniz'de Ruslara ateş açması üzerine tarafsızlığını bozma kararı almış, I. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Bu karar, Osmanlı Devleti'nin sonunu getirmiş, Türk Milleti, Mustafa Kemal önderliğinde yıkılmak üzere olan Osmanlı toprakları üzerinde yeni bir Türk Devleti kurmuştur. Bu çalışma; Goeben ve Breslau zırhlılarının Karadeniz'de Ruslara ateş açması olayının Sadrazam ve Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) Sait Halim Paşa'ya¹ duyurulmasının ar-

*Başkent Üniversitesi, Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi (BÜTAM) ve Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER) Müdür Yar.

¹Mısır hanedanından olan Sait Halim Paşa, 1863 yılında Kahire'de doğdu. Babası Prens Halim Paşa, Osmanlı vezirlerindendi. Bütün Mısır prensleri gibi özel öğretmenler tarafından eğitilen Sait Halim Paşa, Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce dersleri aldı. Sonra İsviçre'ye giderek, orada beş sene kaldı. İstanbul'a döndüğünde 1888'de kendisine sivil paşalık ve ikinci rütbeden Mecidi nişanı verildi. Devlet Şurası azalığına atandı. 1889'da ikinci defa padişah II. Abdülhamit tarafından büyük bir nişanla taltif edildi. 1900 yılında Rumeli Beylerbeyliği şeref payesi aldı. Padişahın gözdesi olması nedeniyle hakkında çeşitli ihbarlar yapıldı. Avrupa'da eğitim gördüğü için II. Abdülhamit tarafından yasak kabul edilen yayınları evinde bulundurmakla suçlandı. Sarayı arandı. Bu durumdan rahatsız olan Sait Halim Paşa, önce Mısır'a, oradan da Avrupa'ya gitti. 1908'de II. Meşrutiyetin ilanı üzerine İstanbul'a geri döndü. İstanbul'a döndükten sonra Avrupa'da başlattığı İttihatçılarla ilişkisini sürdürdü. İstanbul'da yalısının bulunduğu Yeniköy Şehremaneti (Belediye) reisi ardından İstanbul Şehremaneti umumi meclis üyesi yapıldı. İttihat ve Terakki'nin tavsiyesi üzerine Ayan Meclisine üye seçildi. Ayan azalığından sonra bir süre Hariciye Nazırlığı (Dışişleri Bakanlığı), Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine 1913 yılında sadrazamlık görevine getirildi. İttihatçıların, Sait Halim Paşa'yı sadrazam yapmalarında kendi aktif kadrolarında bu mevkie uygun bir isim bulamamış olmaları, Paşa'nın dil bilmesi ve entelektüel kimliği etkili oldu. Ancak gölge bir sadrazam olarak kaldı. Şevket Süreyya Aydemir, *Makedonya'dan-Ortaasya'ya Enver Paşa (1908-1914)*, C.II, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1971, s.410-411.

dından, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girme kararı verdiği ana kadar Sait Halim Paşa Yalısında² yaşananları, olayın en yakın tanığı Mühürdar³ Sırrı Bey'in⁴ Haftalık Mecmua'da yayımladığı anılarına dayanarak ortaya koymayı hedeflemektedir.

Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Mühürdarı M. Sırrı Bey

Sadrazam Sait Halim Paşa'nın resmî işlerinden sorumlu Mühürdar Sırrı Bey'e göre, gün içinde Harbiye Nazırı Enver Paşa ile birlikte olmasına rağmen Sadrazam Sait Halim Paşa, Karadeniz'de Ruslarla yaşanan çatışmadan habersizdir. Sait Halim Paşa, çatışma haberini akşam saat 21.00 sularında yalılı telefonla arayan, yemekte olduğu, rahatsız edilmemesi emri üzerine duyduklarını Mühürdar Sırrı Bey'e anlatmak zorunda kalan Nafia Nazırı (Bayındırlık Bakanı) Çürüksulu Mahmut Paşa⁵ sayesinde öğrene-

²Rihtımında bulunan iki aslan heykelinden dolayı Aslanlı Yalı olarak da anılan Sait Halim Paşa Yalısı, Osmanlı Devleti'nden kalan, İstanbul'un Yeniköy semtindeki görkemli yapılardan biridir. Pek çok kez tadilat geçiren yalı, 2005 yılından bu yana düğün, nişan vb. organizasyonlar için kullanılmaktadır.

³Mühürdar, Osmanlı devlet teşkilatında vezir, vali vb. devlet büyüklerinin mührünü taşıyan, o makamla ilgili resmî evrakı mühürlemekle görevli maiyet memurudur.

⁴Osmanlı bürokrasisinde Sadrazam Sait Halim Paşa'nın mühürdarlığı görevine yükselen Sırrı Bey'in yaşamı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün olamamıştır.

⁵1865-1931 yılları arasında yaşayan, Osmanlı askeri ve devlet adamı olan Çürüksulu Mahmut Paşa, Gürcistan'da, Acara'nın Çürüksu kentinde doğdu. 1909 yılından sonra Osmanlı ordusunun Alman Genelkurmayı nezaretindeki modernizasyonunda görev aldı. Balkan Savaşı'na Ferik rütbesiyle katıldı. Sait Halim Paşa başkanlığındaki İttihat ve Terakki hükümetlerinde Harbiye Nazırı vekilliği ve Nafia Nazırlığı görevlerinde bulundu. 1914 yılında Osmanlı Devleti'nin hazırlıksız olduğu gerek-

MÜHÜR D A R S I R R I B E Y ' İ N A N I L A R I N A G Ö R E O S M A N L I D E V L E T İ ' N İ N I . D Ü N Y A S A V A Ş I ' N A G İ R M E S İ Ö N C E S İ N D E S A D R A Z A M S A İ T H A L İ M P A Ş A Y A L I S I N D A Y A Ş A N A N L A R

İstanbul Yeniköy'deki Sait Halim Paşa Yalısı

cektir. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmasından yana olan Sadrazam Sait Halim Paşa, beklemediği bu haber karşısında Nafia Nazırı ile iletişime geçerek, şaşkınlığını:

"İngiliz, Fransız, İtalyan ve Rus sefirlerine daha dün bizzat teminat vermiştim. Osmanlı Devleti tarafsızlığını koruma kararı almıştı. İngilizlerin, Boğazlara ani bir biçimde saldırması dışında hiçbir dış baskı bizi verdiğimiz bu karardan vazgeçiremezdi. İngilizler harbe girmememiz şartıyla bize verecekleri tavizlerin şeklini düşünüyorlardı. Hatta bu hususta bizimle müzakereye bile yanaşmışlardı. Osmanlı Devleti, ancak bir tecavüze uğradığı takdirde harbe girecekti. Bu dakikaya kadar da böyle bir tehlike belirmemişti" ⁶ sözleriyle dile getirecektir. Sadrazam Sait Halim Paşa, ardından Mühürdar Sırrı Bey'i Enver Paşa'nın Kuruçeşme'deki sarayına gönderecektir. Ancak

çesiyle I. Dünya Savaşına katılmasına karşı çıktı. Sait Halim Paşa'nın istifasından sonra Talât Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Bahriye Nazırlığı görevini üstlendi. 1918 yılında padişah tarafından Meclis-i Ayan üyeliğine atandı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan barış hazırlıkları komisyonunu yönetti. 22 Mart 1920 tarihinde İngiliz işgal gücü tarafından İttihatçı olarak tanınan diğer isimlerle birlikte Malta'ya sürgüne gönderildi. 1921 yılında serbest kalması üzerine İstanbul'a döndü. 31 Temmuz 1931'de hayata gözlerini yumdu.

⁶"Türkiye Harb-i Umumiye Girerken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? I", No:70, *Haftalık Mecmua*, 15 Kasım 1926, s.4 vd.

Enver Paşa, sadrazamın böyle önemli bir konu hakkında bilgi almak amacıyla gönderdiği Mühürdar Sırrı Bey'i kabul etmeye yanaşmayacak, Sırrı Bey'in ısrarı karşısında ayaküstü görüşmeyi kabul etmek zorunda kalacaktır. Mühürdar Sırrı Bey'in bu kadar tedirgin olmasına anlam veremediğini söyleyen Enver Paşa, sadrazama hitaben bir pusula yazarak, pusulaya;

"Muhterem Paşa Hazretleri! Goeben ve Breslau zırhlısının Karadeniz'deki vukuatından iki saat önce haberdar oldum. Vaziyeti tetkik ediyorum Müsterih olunuz. Şimdi ziyaretinize geleceğim. Görüşürüz. Harbiye Nazırı-Enver" ⁷ notunu düşecektir.

Enver Paşa, olaydan iki saat önce haberdar olduğunu söylese de, yalıya gelmemiş, Sadrazam Sait Halim Paşa'yı telefonla arama gereği bile duymamıştır. Enver Paşa'nın gönderdiği pusulayı okuduğunda son derece sinirlenen, kullanıldığı hissine kapılan Sadrazam Sait Halim Paşa, *"Bu adamlar devleti berbat edecekler"*, ⁸ demekten kendini alamaz. Sait Halim Paşa, gerçekten güç durumdadır. Çatışma haberini duyan sefirler yalıya akın edeceklerdir. Sait Halim Paşa sadrazam ve hariciye nazırı sıfatıyla sefirlerle görüşmek durumundadır. Ancak Sait

⁷a.g.e., s.4 vd.

⁸a.g.e., s.4 vd.

MÜHÜR DAR SIRRI BEY'İN ANILARINA GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİRMESİ ÖNCESİNDE SADRAZAM SAİT HALİM PAŞA YALISINDA YAŞANANLAR

Halim Paşa, sefirlerle görüşmeye hiç de niyetli değildir. Nitekim yalıda ilk gelen Rus Sefir Mös-yö Giers'i, "Felaket haberini müjdelemeye gelmiş olmalı"⁹ diyerek, rahatsız olduğu bahanesine sığınıp, kabul etmeyecektir. Rus sefir yalıdan ayrılırken, bu kez İngiliz Sefir Sir Malet, Sait Halim Paşa yalısına giriş yapacaktır. Ancak Sadrazam, İngiliz sefirini de kabul etmeyecek, üstelik İngiliz sefirine istifa ettiğinin söylenmesi talimatını verecektir. Sadrazam Sait Halim Paşa, içine düştürdüğü bu durum karşısında:

**Nafia Nazırı (Bayındırlık Bakanı)
Çürüksulu Mahmut Paşa**

⁹Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? II, No:71, *Haftalık Mecmua*, 22 Kasım 1926, s.4 vd.

"Bakanlar kurulu olarak tarafsızlığımızı koruyacağız dedik. Ben hükümetin başkanı sıfatıyla Avrupa devletlerine bu karara sadık kalacağımıza dair resmen teminat verdim. Sonra benden habersiz türlü entrika ve planla Goeben ve Breslau zırhlılarını Karadeniz'e çıkarttılar. Rus filosuyla çarpıştıranak, devletin başına büyük bela açtılar. Bana bu durum karşısında istifa etmekten başka çare mi bıraktılar? Bu adamların takip ettikleri siyasete akıl sır ermez. Ben bir prensim. Benim de bir izzet-i nefsim var. Enver Paşa'nın oyuncağı olamam. Onların maceracı siyasetleri için namusumu kirletmem. Geçmişimi lekeleyemem"¹⁰ sözleriyle Mühürdar Sırrı Bey'e içini dökecektir.

Sadrazam ile görüşmeyen İngiliz sefir yalıda ayrılırken, Fransız ve İtalyan sefirleriyle karşılaşacaktır. Fransız, İngiliz ve İtalyan sefirlerinin yalının bahçesinde bir köşeye çekilip, kendi aralarında konuşmaya başladığını aktaran Mühürdar Sırrı Bey'e göre, içlerinde en sinirli olanı İngiliz Sefiri Sir Malet'tir. Yalının bahçesinde üç sefirin baş başa konuşması sürerken bu kez yalıda Alman Sefir Baron Von Wangenheim'in geldiğini belirten Mühürdar Sırrı Bey'e göre, aylardan beri sürdürdüğü mücadeleyi zaferle sonuçlandıran, adeta "uğraştım, çalıştım. Nihayet Almanya hesabına Osmanlı Devleti'ni kazandım" rahatlığı içinde olan Wangenheim'ı gecenin ilerleyen saatinde yalıda getiren sebep, sadrazamın düşman devlet sefirleri ile görüşüp, görüşmediği konusuna açıklık getirmektir.¹¹ Yalıda bir süre kalan, sadrazam ile görüşemeyeceğini, Mühürdar Sırrı Bey'in ağzından laf alamayacağını anlayan Alman sefirin de yalıda ayrılmasından sonra İngiliz, Fransız, İtalyan sefirleri yalının çıkış kapısına doğru ilerleyeceklerdir. Tam o sırada Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın gelmekte olduğunu gören İngiliz Sefiri Sir Malet, Enver Paşa ile ayaküstü konuşmak için duraklayacaktır. Sir Malet'in, Enver Paşa'ya ilk sözü;

"Nihayet muvaffak oldunuz Paşa! Fakat nereye gittiğinizi düşündünüz mü?" demek olacaktır. İngiliz sefirin sözlerine son derece sinirlenen Enver Paşa, "Hayır Ekselans! Henüz muvaffak olmadık. Daha işin başındayız" karşılığını verecektir. Enver Paşa'ya, başarı dileyen Sir Malet de¹² yalıda ayrılacaktır.

¹⁰Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? III, No: 72, *Haftalık Mecmua*, 29 Kasım 1926, s.4 vd.

¹¹a.g.e. s.4 vd.

¹²Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? IV", No:73, *Haftalık Mecmua*, 6 Aralık 1926, s.4 vd.

MÜHÜR DAR SIRRI BEY'İN ANILARINA GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİRMESİ ÖNCESİNDE SADRAZAM SAİT HALİM PAŞA YALISINDA YAŞANANLAR

Sultan V. Mehmet Reşat

Sadrazam Sait Halim Paşa'nın böyle önemli bir sorun karşısında küsüp, köşesine çekilmesi, yalıya gelen sefirlerle görüşmemesi şüphesiz devlet adamlığı ciddiyeti ile bağdaşır bir durum değildir. Ancak Sadrazam Sait Halim Paşa, sefirlerle görüşmediği gibi "Yaptıkları işi temizlesinler. Kendileriyle görüşmeyeceğim"¹³ satırlarını içeren bir pusula yazarak, Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın görüşme talebini de kabul etmeyecektir. Mühürdar Sırrı Bey'e göre, önce biraz gülümseyen, ardından olduğu yerde yarım daire çizen Enver Paşa da, hiçbir şey söylemeden mağrur bir tavırla kapıya doğru ilerleyip, yalıyı terk edecektir.¹⁴

Anılarında Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın yalıdan ayrılmasından sonra gelen telgrafların şifrelerini çözmeye çalıştığını belirten Mühürdar Sırrı Bey'e göre, Londra sefiri gönderdiği telgrafta; "İngiliz Başbakanı ile görüştüğünü, İngilizlerin önceki bakış açılarını devam ettirdiklerini, tarafsızlığını devam ettirmesi şartıyla Osmanlı Devleti'ne iktisadi, siyasi her türlü yardımı yapmaya hazır olduklarını" yazmaktadır. Ancak Londra sefiri, Türkiye'nin tarafsız kalacağı şek-

lindeki sözlerinin "İngilizleri tatmin etmediğini, özellikle Almanların İstanbul'daki çalışmalarının İngiliz diplomatları fena halde kuşkulandırdığını, bir gün Türkiye'nin ani olarak savaşa katılacağı endişesi taşıdıklarını" belirtmekte, sözlerini "Durumun son derece nazik olduğu, İngilizlerin sözlerine güvenilmesi, bu sayede bugüne kadar çözümsüz kalmış siyasi meselelerin halledilmesi, aksi siyasetin Osmanlı Devleti'ni uçuruma sürükleyeceği"¹⁵ uyarısıyla bitirmektedir.

Ancak Londra sefirinin işaret ettiği felaket çanları çoktan çalmış, çan sesleri ülkenin her tarafına yayılmıştır. Nitekim Londra sefirinden yarım saat sonra gelen ikinci telgrafta, Karadeniz'de yaşanan olaydan sonra İtilâf Devletleri'nin artık Osmanlı Devleti'ne güven duymadığı yazılıdır. Şifre telgraflarla Sadrazam Sait Halim Paşa'nın yanına giden Mühürdar Sırrı Bey'e göre, Sadrazam şifre telgrafları dikkatlice okuduktan sonra yere fırlatmış, yazdığı mektubu, gelen telgraflarla birlikte yaver Cemal Bey vasıtasıyla Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) Talat Bey'in evine göndermiştir. Gecenin ilerleyen saatinde bin bir güçlkle Talat Bey'in evinin kapısını açtırmayı başaran Cemal Bey, mektubu vermiş, ancak Talat Bey;

"Bu vakte kadar Sadrazam Paşa hâlâ uyumadı mı? İstirahat buyursunlar, ben sabah gelir, kendisiyle görüşürüm. Biz Paşa'yı başımızdan bırakamayız" demekle yetinmiştir. Talat Bey'in cevabını duyduğunda daha da sinirlenen Sait Halim Paşa;

"Siyâsi durum beni fevkalade istirahat muhtaç hale getirdi. Bu itibarla mühür-ü hümayunun uygun göreceğiniz zata verilmesini istirham (rica) eder, makam-ı sadarettten (sadrazamlık makamından) istifa ettiğimi arz eylerim. Ferman. Sait Halim"¹⁶ satırlarının yazılı olduğu istifa dilekçesini yazmıştır.

Mühürdar Sırrı Bey'in, bayramlaşma töreninden önce Dolmabahçe Sarayı'nda olması, Sait Halim Paşa'nın istifa dilekçesini padişaha arz etmesi lazımdır.¹⁷ Mühürdar Sırrı Bey'i Dolmabahçe Sarayına götüren istimbottan, sarayın önüne yaklaştığında sabahın ilk ışıkları ortalığı aydınlatmaya başlamıştır. Saray avlusundaki koşuşturmayı fark eden Mühürdar Sırrı Bey, sadrazam beklenirken istimbottan sadrazamın istifa mektubunu taşıyan bir mühürdarın çıkması, saray

¹⁵a.g.e., s.4 vd.

¹⁶a.g.e., s.4 vd.

¹⁷"Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? VI, No:75, *Haf-talık Mecmua*, 20 Aralık 1926, s.4 vd.

¹³"Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? V", No:74, *Haf-talık Mecmua*, 13 Aralık 1926, s.4 vd.

¹⁴a.g.e., s.4 vd.

MÜHÜR D A R S I R R I B E Y ' İ N A N I L A R I N A G Ö R E O S M A N L I D E V L E T İ ' N İ N I . D Ü N Y A S A V A Ş I ' N A G İ R M E S İ Ö N C E S İ N D E S A D R A Z A M S A İ T H A L İ M P A Ş A Y A L I S I N D A Y A Ş A N A N L A R

erkânını kim bilir ne kadar şaşırtacak, ne kadar telaşlandıracak? diye düşünmekten kendini alamayacaktır. Etrafında selâm duranların hayret dolu bakışları arasında bahçeye geçen Mühürdar Sırrı Bey, Sadrazam Sait Halim Paşa'nın rahatsızlığına rağmen bayramlaşma törenine gelmeyi çok arzu ettiğini, ancak doktorlarının çıkmaması konusunda ısrarcı olduğunu söylemek zorunda kalacaktır. Ancak kulağına gelen "Karadeniz'de Neler Olmuş" fısıltıları, alelacele uydurduğu bu yalana kimsenin inanmadığı kanaatini güçlendirecektir. Mühürdar Sırrı Bey, sadrazamın istifasının yazılı olduğu zarfı Saray Başkâtibi Fuat Bey'e teslim etmesine rağmen Padişah Mehmet Reşat¹⁸ istifayı kabul etmemiş, üstelik sadrazamın hemen huzuruna gelmesini emretmiştir. Ancak Sadrazam Sait Halim Paşa, saraya gitmemekte, huzura çıkmamakta kararlıdır.

Sadrazam Sait Halim Paşa

¹⁸Padişah V. Mehmet Reşat, 1844 yılında doğdu. 27 Mayıs 1908'de Osmanlı İmparatorluğu'nun 35. padişahı olarak tahta çıktı. Babası I. Abdülmecit, annesi Gülcemal Kadın Efendi'dir. Annesi veremden hayata veda ettiğinde Mehmet Reşat henüz yedi yaşında idi. 65 yaşında padişah olan V. Mehmet Reşat, vefat ettiği dönemde 19 yıl boyunca padişahın yüzünü görmeden yaşadı. Tüm şehzadeler gibi O'nun da hanedanın diğer üyelerini görmesi yasaklanmıştı. Misafir kabul edemez, misafiriğe gidemezdi. Saraya gazete, kitap sokulması yasaklandığı için şehzadelere arkadaşlık etmekle görevli ruhsuz hadım ağaları arasında vakit geçirdi. Edebiyata ilgi duyan Mehmet Reşat, birçok dilde gazel kaleme aldı. Yaşamında olduğu gibi, padişahlığı sırasında da bir gölge hükümdar olarak kaldı. Mehmet Reşat döneminde yaşanan savaşlar ve iç karışıklıklar imparatorluğun dağılıma sürecini hızlandırdı. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşları Sultan Mehmet Reşat döneminde yaşandı. 73 yaşında, İstanbul'da hayatını kaybetti. Şevket Süreyya Aydemir, *Makedonya'dan-Ortaasya'ya Enver Paşa (1908-1914)*, C.II, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1971, C.II, s.184 vd.

Sırrı Bey'in yalaya dönmesinin ardından saray başkâtibi, telefonla sadrazamın saraydan beklendiğini bir kez daha iletacaktır. Ancak Mühürdar Sırrı Bey'e göre, Sait Halim Paşa'nın inadını kırmak imkânsızdır. Başkâtibin ardından telefon eden Dahiliye Nazırı Talât Bey, Dolmabahçe'deki bayramlaşma töreninde istifa söylentilerini duyduğunu, bu söylentilere inanmak istemediğini söyleyerek, bayramlaşmanın ardından yalaya geleceğini, sadrazamın kırgınlığını gidereceğini bildirecektir.

Uzun gecenin sabahında Sadrazam Sait Halim Paşa'nın görüşeceği ilk isim, Saray Başmabeyincisi Tefvik Bey olacaktır. Tefvik Bey'in endişeli ve dalgın bir biçimde sadrazamın yanından ayrılmasının ardından Dolmabahçe'den ayrılan sefirler, bakanlar bayram ziyareti için yalaya gelmeye başlayacaktır. Kimse ile görüşmek istemeyen Sadrazam Sait Halim Paşa'nın odasına girmeyi başaran Adliye Nazırı (Adalet Bakanı) İbrahim Bey'den sonra Enver Paşa'nın, Bahriye Nazırı Cemal Paşa ve Hariciye Nazırı Talat Bey'i yanına alarak, sadrazamın odasına çıktığını anlatan Mühürdar Sırrı Bey'e göre, Sadrazam Sait Halim Paşa ikna edilmiş, inadı kırılmıştır. Enver Paşa, Cemal Paşa ve Talat Bey, sadrazamın elini öpmüş, kendisinden izinsiz hiçbir şey yapmadıkları konusunda teminat vermiş, Enver Paşa, Goeben ve Breslau zırhlılarının Karadeniz'e çıkması olayından haberdar olmadıkları, Rus limanlarına ateş açılması emri vermedikleri, Rus donanması ateş açınca karşılık vermek zorunda kaldıkları konusunda Kur'an üzerine el basarak yemin etmiştir. Geceden beri kimse ile konuşmayan Sadrazam Sait Halim Paşa, Enver Paşa'nın Kur'an üzerine yemin etmesi sayesinde ikna edilmiş, odasından çıkarılmıştır. Mühürdar Sırrı Bey'in anlatımına göre, Enver Paşa, imtihandan tam not almış bir çocuk gibi sevinçlidir. Hatta kapıdan çıkarken Cemal Paşa'ya;

"Aman nihayet kandırabildik. Fakat bu başarı, bu maharet bilmem hanginizin?"¹⁹ demiştir. Mühürdar Sırrı Bey'e göre, Enver Paşa, Cemal Paşa ve Talat Bey ile sadrazam arasında yaşanan tartışma üç devlet adamının zaferiyle sonuçlanmış, yani Goeben ve Breslau zırhlılarının Karadeniz'e çıkarılması, Rus limanlarının topa tutması, Enver Paşa ile Cemal Paşa arasında

¹⁹"Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? VIII", No: 77, *Haftalık Mecmua*, 3 Ocak 1927, s.4 vd.

MÜHÜR DAR SIRRI BEY'İN ANILARINA GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİRMESİ ÖNCESİNDE SADRAZAM SAİT HALİM PAŞA YALISINDA YAŞANANLAR

kararlaştırılmış, Türkiye'nin savaşa girmesini emr-i vaki haline getirmek için bu planın uygulanması düşünülmüş, başarılı da olunmuştur.²⁰ Gece boyunca sefirlerle görüşmeyen, hareme kapanan, hatta istifa dilekçesini yazan Sadrazam Sait Halim Paşa, bir anda değişmiş;

"Ben de başlarından çekilsem, büsbütün şaşırıp kalırlar. Benim şahsiyetim onlar için kuvvetli bir dayanaktır. Ayrıca bu zamanda sadaret makamını bırakmam yanlış olur. Sait Halim Paşa bu işi beceremedi, devletin müşkül zamanında işi başaramayacağını anlayarak sadarettten çekildi, derler" söylemine sığınmış²¹, padişah ile görüşmek üzere Dolmabahçe'nin yolunu tutmuştur. Mühürdar Sırrı Bey'e göre, saraydan son derece rahatlamış olarak dönen Sadrazam Sait Halim Paşa, meseleyi yanlış anladığını, Enver Paşa'ya haksızlık yaptığını düşünmeye başlamıştır. O gün akşam üzeri sefirlerle görüşmeye, akşam da bakanlar kurulunu toplamaya karar veren Sadrazam Sait Halim Paşa'nın ilk konuğu Rus Sefiri Mösyö Giers olacaktır. Mühürdar Sırrı Bey, bir gün önceki kadar sınırlı gördüğü Rus Sefir Mösyö Giers'in ilk sözünün;

"Verdiğiniz söze böyle mi sadakat gösteriyorsunuz?" olduğunu belirtmektedir. Odadan yüzü kıpkırmızı çıkan Rus sefir, Goeben ve Breslau zırhlılarının Rus limanlarına ateş açmasına karşın Rus donanmasının karşılık vermediğini iddia etmiş, *"Bizi aldattınız. Yanlış yola girdiniz. Haksız olan sizsiniz. Zaman bunu ispatlayacak"*²² sözleriyle, Türk tarafını suçlamıştır. Sadrazam İngiliz, Fransız, İtalyan ve Alman sefirlerle görüşmesini tamamladıktan sonra bakanlar kurulunu toplamıştır. Gece yarısı sona eren toplantının ardından Talat Bey'in elindeki kararname ile odasına geldiğini kaydeden Mühürdar Sırrı Bey'in gözleri fal taşı gibi açılmıştır. Çünkü Talat Bey'in elinde tuttuğu kararname, Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırlayan, I. Dünya Savaşı'na girilmesine izin veren savaş kararnamesidir. Mühürdar Sırrı Bey'den temize çekeceği bu kararnameyi, hazırlayacağı mazbata ile birlikte Dolmabahçe Sarayına götürmesi ve padişaha imzalattırması istenmektedir.

²⁰a.g.e., s.4 vd.

²¹"Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? IX", No:78, *Haftalık Mecmua*, 10 Ocak 1927, s.4 vd.

²²"Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? X", No:79, *Haftalık Mecmua*, 17 Ocak 1927, s.4 vd.

Savaş kararnamesini imzalattırma sürecinde yaşadıklarını da son derece ibret verici bulduğunu kaydeden Mühürdar Sırrı Bey, padişahın çoktan uyumuş olduğunu, kimsenin O'nu derin uykusundan uyandırmaya cesaret edemediğini, *Arap* isimli bir harem ağası sayesinde padişahın gözdelerinden Dilniyaz'ı uyandırıp, odasına soktuklarını, Dilniyaz vasıtasıyla yarı uykulu padişaha kararnameyi imzalattırdıklarını yazmaktadır. İmzasını isminin altına değil de, kağıdın alt köşesine atmış olduğunu fark eden Mühürdar Sırrı Bey, Padişah Mehmet Reşat'ın kararnameyi okumadan imzaladığı hissine kapılmıştır.²³ Görevini yerine getirmiş olmanın huzuru, ancak bir milletin felaketine yol açacak bir savaş kararnamesini padişaha imzalattırması olmanın rahatsızlığı içinde yalıya dönen Mühürdar Sırrı Bey, Sadrazam Sait Halim Paşa'yı poker masası başında bulunduğunu aktarmaktadır.²⁴ Süreci kötü yöneten hükümet, son derece gayr-ı ciddi bir biçimde padişaha onaylattığı savaş kararnamesi ile artık geri dönülmez bir yola girmiş ve I. Dünya Savaşı'na katılmıştır.

İngiliz ve Rus sefirlerinin kararnamenin imzalanmasının ardından Sadrazam Sait Halim Paşa'yı tekrar ziyaret etmelerini son derece anlamlı ve dikkat çekici bulunduğunu belirten Mühürdar Sırrı Bey'e göre, Rus sefir, kararın yeniden gözden geçirilmesini istemiş, İngiliz sefir ise Rus sefirin teklifine benzer teklifte bulunmuştur. İngiliz sefir fazla olarak kapitülasyonların kaldırılmasını kabul ettiklerini bildirmiş, Osmanlı hükümetinin harp kararından vazgeçmesi ve tarafsızlığını devam ettirmesi kaydıyla İngilizlerin mali gücünü Türklerin emrine vereceği teminatında bulunmuş, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında bir gizli ittifak yapılması, bu ittifaka Türklerin arzusunun tatmin edecek kayıt ve şartların konulmasını önermiştir. İngiliz sefirin, Rusya'nın, Osmanlı Devleti'nden özür dilemesi, bu özür tüm dünyaya ilan etmesi ile meselenin halledilmesinde ısrarcı olduğunu belirten Mühürdar Sırrı Bey, Sadrazam Sait Halim Paşa'nın bu teklifi, *"Asırlardan beri sözünün eri olarak bilinen Osmanlı Devleti'nin karakterine uymayan bir davranış"*²⁵ olarak gördüğü için teklifi bakanlar kuruluna götürmeye gerek bile duymadığını yazmaktadır.

²³"Sultan Reşat İlan-ı Harp Kararnamesini Nasıl İmzaladı?", *Haftalık Mecmua*, 28 Şubat 1927, No:85, s.3.

²⁴a.g.e., s.7.

²⁵"Türkiye Harb-i Umumiye Girenken Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Yalısında Neler Gördüm, Neler İşittim? XI", No:80, *Haftalık Mecmua*, 24 Ocak 1927, s.4 vd.

MÜHÜR DAR SIRRI BEY'İN ANILARINA GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİRMESİ ÖNCESİNDE SADRAZAM SAİT HALİM PAŞA YALISINDA YAŞANANLAR

Haftalık Mecma, No: 75, 20 Aralık 1926

Goeben ve Breslau zırhlılarının Karadeniz'de Ruslara ateş açmasının ardından, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girme kararı verdiği ana kadar Mühürdar Sırrı Bey'in anlatımı ile Sadrazam Sait Halim Paşa Yalısında bunlar yaşanmıştı. Ancak kötü yönetilen süreç, Enver Paşa'ya duyulan sonsuz güven, bu güvenle verilen savaş kararı, hem Osmanlı Devleti'nin hem de karar sahiplerinin siyasi hayatlarının sonunu getirecekti. Nitekim Sarıkamış yenilgisinden sonra Sait Halim Paşa'nın, zararın neresinden dönersek, kârdır anlayışı ile İngilizlerle barış yapılması önerisi, Enver Paşa ve Talat Bey tarafından kabul edilmedi. İstifaya zorlanan Sadrazam Sait Halim Paşa²⁶ görevinden çekilmek zorunda

²⁶Mühürdar Sırrı Bey, Enver Paşa ve Talat Bey'in savaş tebliğlerini Sait Halim Paşa'ya göndermediğini, Paşa'nın

bırakıldı. Sait Halim Paşa'nın yerine Talat Bey sadrazam yapıldı.²⁷ Enver Paşa, Cemal Paşa ve Talat Bey, Mondros Mütarekesi'nin ardından ülkeyi terk etmek mecburiyetinde kaldılar.

Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu Almanlar da ve Almanya'nın gücünde görenler de kaybetti. Halkına güvenen, inançla, azimle, kararlılıkla ve bin bir güçlük içinde Mustafa Kemal önderliğinde bağımsızlık mücadelesi veren Türk Milleti kazandı.

resmi tebliğleri gazetelerden okuduğunu, sadarete hiçbir işi kalmayan Sadrazam Sait Halim Paşa'nın yalının bahçesi ile uğraşmaya başladığını, Paşa'nın adeta istifaya zorlandığını yazmaktadır. "Sait Halim Paşa'nın Yalısında Gördüklerimiz", No: 85, s.4.

²⁷Harp Senelerinde Sadrazam Sait Halim Paşa'ya Nasıl İstifaya Teklif Edildi? *Haftalık Mecma*, No: 83, 14 Şubat 1927, s.3.

KIBRIS TÜRKLERİNİN DEMOKRATİK İSYANI: LEFKOŞA TÜRK BELEDİYESİ

Doç. Dr. Mehmet BALLYEMEZ*

Yerel halk/toplumlarının karar ve yürütme organlarında yer aldığı doğrudan demokrasi-nin tipik yerel örgütlenmeleri köy ihtiyar heyet-leri ile belediyelerdir. Belediye örgütlenmele-rinin kökleri X. yüzyıla kadar uzansa da günö-müzdeki anlamda faaliyet yürütmeleri Sanayi Devrimi'nden sonra olmuştur¹. Sanayi Devrimi ile birlikte görülmeye başlanan fabrikalaşma süreci bu gelişimin ana etken faktörlerinden biri olmuştur. Emek gücüne duyulan ihtiyaç sonrasında kırsalda yaşayan çok sayıda kişi, malını, mülkünü satıp fabrikaların bulunduğu yerlere göç etmiştir. Bu korelasyon bir yandan yeni bir dönemi başlatırken diğer yandan da şe-hirlerin oluşumuna yol açmıştır. Şehirleşme sü-reci, önceden çok da aşına olunmayan mahalli müşterek ihtiyaçları gün yüzüne çıkarmıştır. Ye-reldeki mahalli müşterek ihtiyaçların giderilme-si amacıyla oluşturulan örgütler 19. yüzyıldan itibaren *Belediye* olarak anılmış ve kendine has örgütlenmiştir. Belediye örgütlerinin en önemli özelliği hem karar organı olan meclislerin hem de yürütme organı olan başkanın yerel adaylar arasından seçilmesidir.

Avrupa'da başlayan belediyeleşme süreci Osmanlı Devleti'nde kendine özgü bir yapıda olmuştur. Kaza yönetiminden sorumlu olan Kadı aynı zamanda belediye hizmetlerini de üstlenmiştir. Vakıf ve lonca gibi örgütler de mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanmasında Kadı ile birlikte görev yapmışlardır².

Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabaları 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlamıştır. Tanzimat Dönemi olarak adlandırılan bu dönemde birçok kurum Batılı anlamda yeniden düzenlenirken belediyeler de kısa bir süre sonra, 1855 yılından itibaren kurulmaya başlanmış-

tir. İstanbul'da 1855 yılında hizmet vermeye başlayan *Şehremaneti* bu anlamdaki ilk örgüt-lenme olmuştur³.

Osmanlı Devleti'nin merkezi yönetimini temsil eden Bab-ı Âli'de başlayan bu süreç kısa bir süre sonra yaygınlaşmış ve Kıbrıs'ta beledi-ye örgütleri kurulmaya başlanmıştır. Kıbrıs'taki yönetimin merkezi olan Lefkoşa'da başlayan belediyeleşme sürecini; Mağusa, Limasol, Lar-naka, Baf ve Girne ile Tuzla takip etmiştir. Kıb-rıs'taki demografik yapının iki önemli unsuru olan Türkler ile Rumlar belediyelerin karar or-ganı olan meclislerdeki üye dağılımı Kıbrıs'ın demografik yapısına uygun olarak düzenlen-miştir. Lefkoşa Belediye Meclisi, Müslüman başkan ile Müslüman ve Hristiyanlardan seçi-len üçer kişiden oluşurken, diğer kazalardaki belediye meclislerinde ise Müslüman başkan ile Müslüman ve Hristiyan toplumundan seçilen ikişer kişi görev yapmıştır⁴.

Kıbrıs'taki Osmanlı hakimiyeti 19. yüzyı-lın sonunda *geçici* olmak kaydıyla İngiltere'ye devredilmiştir. 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki gelişmeler Kıb-rıs'ın da geleceğini etkilemiştir. Rus orduların-ın batıda İstanbul yakınlarına kadar, doğuda ise Kars, Ardahan ve Batum gibi kritik şehirleri ele geçirmesi İngiltere'yi tedirgin etmiştir. İn-giltere; Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki çıkarlarının zarar göreceği endişesi ile gelişmelere müdahil olmuş, önce 93 Harbi sonrasında 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Ayastefanos Antlaşması'na itiraz ederek Avru-palı devletlerin de dahil olacağı yeni bir konfe-ransın Berlin'de toplanması konusunda başa-rılı olmuş sonrasında da İstanbul Büyükelçisi Henry Layard'ın yoğun girişimleri ile Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit'i Kıbrıs'ın yönetimini devretmesi konusunda ikna etmiştir. Ada'nın yönetimi 4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan gizli Kıbrıs Konvansiyonu ile geçici olarak İngil-tere'ye verilmiştir⁵.

İngiltere'nin Kıbrıs'taki yönetimi geçici ola-rak teslim aldığı 1878 yılında Ada'nın demogra-

*Başkent Üniversitesi, Kıbrıs Türk Tarihi Araştırmaları Merkezi Müdürü,

¹Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Güncelleştirilmiş 13. Baskı, İzmir, Cem Yayınları, 2023, s. 28.

²Ayrıntılı bilgi için bkz. *Osmanlı'dan Günümüze Yerel Yöne-timler ve Belediyecilik*, Ankara, Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 5.

³A.g.e., s.29.

⁴Hasan Samani, "Tanzimat Döneminde Kıbrıs'ta Modern Belediyeciliğin Başlangıcı ve Lefkoşa Belediyesi", *Belleten*, Cilt: 82 Sayı: 294, 2018, s.596; <https://doi.org/10.37879/bel-leten.2018.587>

⁵Mehmet Balyemez, *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri*, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2024, s.10.12

KIBRIS TÜRKLERİNİN DEMOKRATİK İSYANI: LEFKOŞA TÜRK BELEDİYESİ

fik yapısının yaklaşık % 80'i Rumlardan, % 20'i ise Türklerden oluşmuştur⁶. İngiltere, Kıbrıs'ın yönetimini devraldıktan sonra 14 Eylül 1878 tarihinde anayasal düzene geçmiş ve kamu kurumları ile anayasal organlardaki temsiliyeti nüfus oranlarına göre belirlemiştir. Kıbrıs'ta Osmanlı döneminde hizmet veren belediyeler İngiliz yönetiminde de hizmet vermeye devam etmiştir. İngiltere, Kıbrıs'ta anayasal düzene geçtikten sonra 1882 yılında Osmanlı döneminde uygulanan Belediye Kanunu'nu değiştirmiş ve *Kıbrıs Mecâlis-i Belediye Nizâmname-si*'ni yürürlüğe sokmuştur⁷. Belediye Kanunu ile meclislerde görev yapacak kişilerin yerel toplumlara dağılımı da yeniden düzenlenmiş ve çoğunluk nüfusa sahip olan Rumlar karar organı olan meclislerde daha çok temsilci bulundurmışlardır. İngiliz yönetimi Belediye Kanunu'nda 1885, 1892 ve 1908 yıllarında da değişiklik yapmıştır. İngiliz yönetiminin 1908 yılında yaptığı hukuki düzenleme sonrasında belediye meclislerindeki etnik dağılım şu şekilde belirlemiştir: Lefkoşa'da 11 kişi (5'i Türk, 6'sı Rum), Mağusa, Larnaka ve Limasol'da 9 kişi (2'si Türk, 7'si Rum), Lefkara, Lapta-Karava, Baf ve Poli'de 9 kişi (1'i Türk, 8'i Rum), Lefke'de 9 kişi (2'si Rum, 7'si Türk)⁸.

Kıbrıs'taki Birleşik Belediye Meclislerinde yaratılan bu durum Rumların lehine olmuş, mahalli müşterek ihtiyaçlarının karşılanmasında Türklerin belediye ihtiyaçlarının karşılanması diğer yerel unsurun keyfiyetine bırakılmıştır. Lakin İngiliz yönetimi yerel demokrasinin gerçekleştirilmesi adına yaptığı bu düzenlemede karşılaşılan sorunların müzakere ile çözümlenmesini temenni etmişse de bu beklenti karşılık bulmamıştır. Bu duruma dair somut gelişmeler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülmeye başlanmıştır. Lefkoşa'daki Birleşik Belediye Meclisi'nde görev alan Türkler hem Belediye'nin Rum Başkan Dr. Dervis'e hem de İngiliz Sömürge Yönetimi'ne yaptığı şikâyet; Başkan'ın Enosis⁹ amaçlı siyasi faaliyetler yaptığını, Belediye Meclisi'ndeki Rum çoğunluğun Türk mahallelerine belediye hizmetleri götüreceği ka-

⁶A.g.e., s.486

⁷Mehmet Demiryürek, "Lefkoşa'da Belediye Meclisi'nin Kurulması (1885-1908)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:5, Sayı: 41, s. 2 ve 3; <https://asosjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=12007> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2026).

⁸A.g.m., ss. 11-12.

⁹Kıbrıs'ın Yunanistan ile siyasi birleşmesinin kavramsal ifadesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Balyemez, a.g.e., s.56-69

rarları almadığını, Türk mahallelerin isimlerinin Yunanca olarak değiştirildiğini belirtmişler ve aşağıdaki önerileri sunmuşlardır¹⁰:

a. Belediye Başkan ve üyelerin resmi yetkileri dahilinde siyasi konularda açıklama yapmaları ve bu konularla ilgilenmeleri engellenmelidir.

b. Belediye Başkanı her üç seçim döneminde bir kez Türk Meclis üyeleri arasından seçilmelidir.

c. Belediyelerin aldıkları kararların tamamı Türkçe ve Yunanca olmalıdır.

ç. Gerekli görüldüğü takdirde yaşanan sorunları araştırmak amacıyla İngiliz görevlilerden oluşan bir komite kurulmalıdır.

Lefkoşa Birleşik Belediye Meclisi Türk üyelerinin yapmış olduğu şikâyetin benzeri diğer kazalardaki Belediye Meclisi Türk üyeleri tarafından da gündeme getirilmiş, ancak Sömürge Yönetimi sorunu görmezden gelmiştir¹¹.

İngiliz Sömürge Yönetimi, demokratik yerel katılımın somut örneği olan Birleşik Belediye Meclislerindeki Rum çoğunluğun kararlarındaki adaletsizliği gidermek ve Kıbrıs Türk semtlerinin de belediye hizmetleri alacak düzenlemeleri yapmak konusunda isteksiz davranmıştır. Bu durum karşısında Lefkoşa Birleşik Belediye Meclisi Türk üyeleri tarihi bir karar almışlar ve 16 Haziran 1958 tarihinde kendi belediyelerini kurmuşlardır. Türklerin Demokratik İsyanı¹² olarak kavramsallaştırılacak bu tepkinin temellerinde çok farklı anlamlar vardır. Öncelikle Türklerin belediye hizmetlerinden yararlanmalarının Rumlar tarafından engellenmesi ve İngiliz yönetiminin 76 yıl boyunca bu durumun

¹⁰*Foreign and Commonwealth Office (FCO) 141-2982, Claims of Moslem Councillors with regard to the Administration of Municipal Affairs, 1946-50, Secret.*

¹¹*FCO 141-2982-4 Claims of Moslem Councillors with regard to the Administration of Municipal Affairs, 1946-50, Secret, Nu: 33/46, Larnaka Komiserliği tarafından Sömürge Sekreterliğine gönderilen yazı, 1 Haziran 1946; FCO 141-2982-5 Claims of Moslem Councillors with regard to the Administration of Municipal Affairs, 1946-50, Secret; FCO 141-2982-11 Claims of Moslem Councillors with regard to the Administration of Municipal Affairs, 1946-50, Secret, Limasol Belediye Meclis Üyeleri Mehmed Şeyfullah Köprülü, İbrahim Bukai tarafından Sömürge Valisine gönderilen yazı, 1 Haziran 1946; FCO 141-2962-7, Surcharges Mayor and Municipal Council of Larnaka, From Colonial Audit Department Cyprus to Colonial Secretary, Ref. No.38/5/9, Confidential, 22nd January 1946.*

¹²Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te isyan ve başkaldırı eş anlamlı olarak belirtilmiş ve "Bir düzene veya emre boyun eğmeme, uymama, itaat etmeme" olarak ifade edilmiştir. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 16 Şubat 2026)

KIBRIS TÜRKLERİNİN DEMOKRATİK İSYANI: LEFKOŞA TÜRK BELEDİYESİ

düzeltilmesine dair herhangi bir girişimde bulunmaması bu tepkinin oluşmasına neden olmuştur. Kıbrıs Türklerinin, yürürlükteki Birleşik Belediye Kanunu'nda bu şekilde bir iradenin hukuken kendilerine tanınmamasına rağmen ayrı belediye kurma kararının, üstelik şiddete başvurmadan, Kıbrıs tarihinde benzeri olmayan *sui generis* (Kendine has) toplumsal tepkilerden biri olduğu söylenebilir.

Lefkoşa Türk Belediyesi ilk toplantısını 16 Haziran 1958 tarihinde Evkaf İdaresi Müdürü Halit Ali Rıza Bey'in çağrısı üzerine yapmıştır. Halit Ali Rıza, Dr. Tahsin Gözmen, avukat Ümit Süleyman, tüccar Ekrem Ferdi Sarper, eczacı Macit Tefvik ve Niyazi Uludağ'ın katıldığı bu toplantıda Kıbrıs'taki her kazada ayrı bir Türk belediyesinin kurulmasına öncülük etmek amacıyla Lefkoşa Türk Belediyesi'nin kurulduğu toplantı karar defterine kaydedilmiştir¹³.

Lefkoşa'da yaşayan Türklerin *Demokratik İsyanı* sadece bu kararı almakla sınırlı kalmamış, mevcut kanuna aykırı da olsa bazı kararları yürürlüğe sokmuşlardır. Lefkoşa Türk Belediyesi'nin ilk bütçesi Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (1000 sterlin) ile Evkaf İdaresi'nin (400 sterlin) bağışlarından oluşmuştur. Ancak bu bağışların Lefkoşa'da yaşayan Türklerin yerel ihtiyaçlarını karşılamayacağı tespiti ile başka çözümlere de başvurulmuştur. Bu kapsamda olmak üzere 17 Haziran 1958 tarihinde toplanan Belediye Meclisi, ihtiyaç duyduğu insan kaynağını Lefkoşa Birleşik Belediyesi'nde çalışan Türklerin bu tarihten itibaren Türk Belediyesi çalışanı olacaklarını, bu kişilerin tasarrufunda bulunan her türlü eşya, taşıt ve paranın tutanakla teslim alınacağı ve Belediye Envanteri ile bütçesine kaydedileceği kararlaştırılmıştır¹⁴. Lefkoşa Türk Belediyesi'nin almış olduğu bu kararın Rumların yönetiminde olan Birleşik Belediye'nin hiçbir organında yer alınmayacağına dair tepkinin bir tezahürü olduğu söylenebilir.

İngiliz Sömürge Yönetimi, Lefkoşa'da yaşayan Türklerin kendi yerel yönetimini ilan etmesi, hatta ihtiyaç duyduğu kaynağı giderecek politikalar belirlemesi karşısında herhangi bir tepki göstermemiştir. Bu tepkisizliğin; Rumların 1 Nisan 1955 tarihinde başlattıkları saldırılar son-

rasında Ada'da bozulan kamusal düzenin yeniden kurulmasına yönelik çabalardan ve Kıbrıs Türklerinin on yıllardır yerel hizmetlerden hakaniyet ölçüsünde yararlanamadıklarına dair yaptıkları çağrılara tepkisiz kalmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Lakin İngiliz Hükümeti, 1958 yılı Eylül ayında B.C. Surridge başkanlığında oluşturulan üç kişilik bir heyeti Kıbrıs'a göndermiş ve ayrı belediyelerin kurulması ile ilgili bir rapor hazırlamasını istemiştir¹⁵.

İngiliz Sömürge Yönetimi, yasalarına aykırı olmasına rağmen haklı gerekçeler ve demokratik tepki ile oluşturulan Lefkoşa Türk Belediyesi kurulduktan sonra hem İngiliz yönetimi ile resmi ilişkiler kurmuş hem de kazadaki Türk semtlerine belediye hizmetlerini götürmüştür. Bu kapsamda olmak üzere öncelikle kendi imkân ve kabiliyeti dışında olan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için İngiliz yönetimine talepte bulunmuş, özellikle başlıca gelir kaynağı olan vergi, resim ve harçları kendisi toplamaya başlamıştır.

İngiliz Sömürge Yönetimi, Lefkoşa Türk Belediyesi'nin meşruiyetini 1959 yılı sonbaharında yaptığı hukuki düzenleme ile sağlamıştır. Bir yılı aşkın süredir faaliyette bulunan Lefkoşa Türk Belediyesi de dahil beş büyük kazada ayrı belediyeler kurulmasına dair hukuki düzenleme 12 Ekim 1959 tarihinde *Türk Belediye Komiteleri (Geçici Hükümler) Yasası* ile yürürlüğe sokulmuştur. 15 aydır *de facto* olarak hizmet veren Lefkoşa Türk Belediyesi yapılan bu düzenleme ile meşruiyet kazanırken Mağusa, Larnaka, Limasol ve Baf'da da ayrı belediyelerin kurulması hükümleştirilmiştir¹⁶.

Kıbrıs'ta beş ayrı kazada hem Türk hem de Rum belediyelerin birlikte hizmet vereceğine dair yapılan düzenleme 1960 Ortaklık¹⁷ Kıbrıs

¹⁵Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958-1960) Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı* (3), Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 2000, s. 307.

¹⁶Miralay, a.g.e., s.20-21.

¹⁷16 Ağustos 1960 tarihinde imzalanan Lefkoşa Antlaşması ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Türk ve Rumların ortaklığına dayanmıştır. Ancak Rumların 21 Aralık 1963 tarihindeki saldırıları sonrasında bu ortaklık bozulmuş ve Kıbrıs Türkleri anayasal organlar ile kamusal alanlardan dışlanmışlardır. Yazıda, 16 Ağustos 1960 ile 21 Aralık 1963 tarihleri arasındaki Devlet, Ortaklık Kıbrıs Cumhuriyeti kavramı ile tanımlanmış, 1964 yılından itibaren Rumların işgali altında olan ve Kıbrıs Türklerinin yer almadığı Devlet ise Sözde Kıbrıs Cumhuriyeti olarak adlandırılmıştır.

¹³Lefkoşa Türk Belediye Meclisi'nin 16 Haziran 1958 tarihinde yaptığı toplantıda alınan kararlar <https://www.lefkosabelediyesi.org/lfb-tarihcesi>. (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2026).

¹⁴Aynı Karar.

Dr. Tahsin Gözmen
Lefkoşa Türk Belediyesinin
İlk Başkanı

Lefkoşa Belediyesi Kültür Merkezi (1960'lı Yıllar)

Cumhuriyeti Anayasası'nda yer almıştır¹⁸.

İngiliz Sömürge Yönetimi döneminde hukuki olarak faaliyete geçen Lefkoşa Türk Belediyesi de dahil Kıbrıs'taki Mağusa, Larnaka, Limasol ve Baf'ta yaşayan Türkler kendi belediyelerini kurarak hizmet vermişlerdir. Ancak Ortaklık, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios başta olmak üzere Rum çoğunluğu elinde bulunduran Temsilciler Meclisi ayrı belediyelerin kurulmasına dair kanuni düzenlemeyi yapmamış ve sürekli olarak ertelemiştir. Rumların kanuni düzenleme yapmaktan imtina etmeleri üzerine Türk Cemaat Meclisi 1963 yılı Ocak ayında ayrı Türk Belediyeleri kurulmasına dair kanunu kabul etmiştir. Kıbrıs Türkleri, tıpkı İngiliz Sömürge Yönetimi döneminde olduğu gibi, kanuni haklarının verilmemesi üzerine kendi so-

Lefkoşa Türk Belediyesi Amblemi

runlarını kendi iradeleri ile çözmüştür. Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi'nin yapmış olduğu bu hukuki düzenleme Cumhurbaşkanı Makarios ve Rum siyasetçileri tarafından reddedilmiş olmasına rağmen Türk Belediyeleri o yıldan günümüze kadar kendi halkının yerel hizmetlerini karşılamışlardır.

Kıbrıs Türk halkı, 1964 yılından itibaren dışlandıkları Ortaklık Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki kazanımlarını kendi yönetimlerini tesis ederek korumaya çalışmışlardır.

Türkiye'nin 1964 ile 1974 yılları arasında verdiği desteklerle bu mücadeleyi sürdüren Kıbrıs Türk halkı, 20 Temmuz 1974 tarihinde icra edilen Barış Harekâtından sonra kendi devletlerini kurmuşlardır. 15 Kasım 1983 tarihinde ilan edilen 18'nci Türk Devleti olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti günümüze kadar olan dönemde herhangi bir güvenlik kaygısı duymadan modern bir anlayışla kamu yönetiminin gereklerini, her türlü ambargo ve izolasyona rağmen, yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

¹⁸Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası Md. 172-178, <https://mevzuat.gov.ct.tr/Portals/48/KIBRIS%20CUMHURİYETİ%20ANAYASASI%201960.pdf>. (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2026)

KIBRIS TÜRKLERİNİN DEMOKRATİK İSYANI: LEFKOŞA TÜRK BELEDİYESİ

Lefkoşa Belediyesi Otobüs Terminali (1970'li Yıllar)

Lefkoşa Türk Belediyesi Hizmet Binası (Günümüz)

Lefkoşa (Günümüz)

TÜRK TARİH TEZİ'NİN BAŞLANGICI: ORTAÖĞRETİM VE ATATÜRK

Muhammed EMİR GÜLER*

Osmanlı tarih yazıcılığının teşekkülü, devlet kuruluşundan yaklaşık bir asır sonra, siyasi meşruiyetin güçlendirilmesi ihtiyacına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu erken dönemin ilk müellifi kabul edilen Yazıcızade Ali, Padişah II. Murad'ın (1421-1444) isteği üzerine yazdığı *Tevârîh-i Âl-i Selçuk ve Âl-i Osman* adlı eseriyle yalnızca hanedanın geçmişini kayıt altına almakla kalmamış, aynı zamanda Osmanlı hükümdarlığının meşruiyetini pekiştiren resmi bir tarih telakkisinin de temelini atmış ve bu durum 16. yüzyıla kadar devam etmiştir.¹

16. yüzyılda devlet teşkilatının kurumsallaşmasıyla birlikte tarih yazıcılığı yeni bir safhaya girmiş ve saray kontrolünde faaliyet gösteren şehnamecilik² kurumu oluşturulmuştur. Şehnameciler, yazılarında, şehnamecilik geleneğine bağlı olarak Osmanlı hükümdarlarını yücelten bir üslup kullanmışlardır. 17. yüzyıla kadar yazılan eserlerin hemen hepsi hükümdarı, hükümdarın kazandığı savaşları ve dönemin siyasi olaylarını konu edinmiştir. Bununla birlikte 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı tarih yazıcılığında belirgin bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Bu dönüşüm, gerek siyasi ve askeri krizlerin tetiklediği iç muhasebe ihtiyacından, gerekse de İbn Haldun'un tarih ve toplum teorisinin Osmanlı entelektüel çevrelerinde yeniden keşfinden beslenmiştir. Bu dönemde kaleme alınan tarih metinleri, olayları yalnızca sıralayan "kronik" biçimin ötesine geçmiş; toplumsal çözüme, iktisadi dalgalanmalar, idari yapıdaki bozulmalar ve kurumların işleyişine dair tahlilleri de kapsayan daha tenkitçi bir karakter kazan-

*MEB Tarih Öğretmeni. İstanbul Üniversitesi Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, emirguler32@gmail.com.

¹II. Murad'ın bu isteği sebepsiz değildir. Bilindiği üzere I. Bayezid Dönemi'nde (1389-1402) Emir Timur'un (1370-1405), I. Bayezid'e karşı Osmanlı'nın soyu üzerinden gönderme yapması, Osmanlı hanedanını küçümsemesi sonuçlarından yola çıkılarak Osmanlı'nın meşruiyetini sağlamak amacıyla bir yazım süreci başlamıştır.

²Şehname, sözlükte sultanın kitabını yazan kişi olarak geçmektedir. Christine Woodhead, "Şehnameci", *DİA*, C.XXXVIII, İstanbul, 2010, s.456.

mıştır.³ Bu bağlamda yazdığı eserlerle Osmanlı ve dünya tarihini aydınlatan Kâtip Çelebi, *Fezleke* ve *Keşfü'z-Zünûn* adlı eserlerinde tarih ilmine dair dikkat çekici değerlendirmeler yapmış; rivayetlerin (olayların) mukayesesi, kaynak tenkidi gibi kavramları vurgulayarak Osmanlı tarih yazımını daha sağlam bir ilmi zemine taşımıştır. Böylece kronikler, salt hükümdar merkezli olay anlatısını aşarak toplumsal, iktisadi ve idari değerlendirmeleri de içeren birer nitelik kazanmıştır.

18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı tarih yazıcılığı daha kurumsal bir mahiyet kazanmış; "vak'anüvislik"⁴ makamı ile resmi tarihçilik devlet teşkilatının bir parçası haline gelmiştir. Vak'anüvisler, devlet olaylarını kronolojik bir tertip içinde kayda geçirirken arşiv belgelerinden, sefer raporlarından ve diplomatik yazışmalardan yararlanmış; böylelikle "belgesel" nitelikli bir tarih anlayışının temelini atmışlardır. Bu yönüyle vak'anüvislik, modern devlet tarihçiliğinin öncüsü olarak değerlendirilebilir.

19. yüzyılda Tanzimat reformlarının da etkisiyle Osmanlı tarih yazıcılığı modernleşme sürecine dahil olmuş, bu dönemde Ahmed Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdeti* öne çıkmıştır. Cevdet Paşa, klasik vak'anüvislik geleneğini sürdürmekle birlikte eserini sebep-sonuç ilişkisi içerisinde modern tarihçilik ilkeleri üzerine inşa etmiş, tarih disiplini bir "ilm-i hakikat" olarak tanımlayarak Osmanlı tarihçiliğinde köklü bir dönüşümün altyapısını oluşturmuştur.⁵ Bu dönemde Tarih-i Osmani Encümeni gibi bir kurumun teşkil edilmesi, tarih araştırmalarının akademik bir çerçeveye kavuşturulması bakımından büyük önem taşımıştır.⁶

Buraya kadar Osmanlı Devleti'ndeki tarih yazımına ilişkin süreci anlatmaya çalıştık. Bu süreçte devlet içerisinde sistematik bir tarih anlayışının oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlense de Türk tarihine yönelik eğilimin azlığı dikkatimizi çekmiştir. Tanzimat Dönemi⁷ sonrası resmi tarih

³İbrahim Şirin, "Osmanlı'da Tarihin Anlam Arayışı", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 11, 2000, s.558.

⁴16. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde resmî tarihçiler için kullanılan ünvandır. Bekir Kütükoğlu, "Vak'anüvis", *DİA*, C.XLII, İstanbul, 2010, s.457.

⁵Celal Metin, "Tarihin Merkezindeki Türk: Atatürk'ün Türk Tarih Tezi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2005, s.77.

⁶Mahmut H. Şakiroğlu, "Atatürk Döneminde Başlatılan Tarih Çalışmaları ve Halk Bilgisi Alanındaki Gelişmeler", *Erdem*, C.V, Sayı 12, 1988, s.816.

⁷Sultan Abdülmecid (1839-1861) ve Sultan Abdülaziz (1861-

TÜRK TARİH TEZİ'NİN BAŞLANGICI: ORTAÖĞRETİM VE ATATÜRK

yazıcılığındaki gelişmelere rağmen, ortaya çıkan tarih anlayışında milli tarihin eksikliği apaçık ortadadır. Bunun yanında Tanzimat Dönemi'nde Gayrimüslim tebaanın eşit vatandaşlık statüsü kazanmasıyla devlet merkezli bir tarih yazımı güçlenmiş, Osmanlı tarihinin başlangıcı Türk tarihinin başlangıcıymış gibi sunulmuş ve Osmanlı öncesi Türk tarihine yer verilmemiştir.⁸ Bu yaklaşım ancak 20. yüzyıl başlarında sorgulanmaya başlanmıştır. Yusuf Akçura'nın 1902'de yayımlanan *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı eseri, Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük arasındaki tartışmayı alevlendirmiş; Osmanlı aydınları arasında Türkçülük fikrinin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum Türk Derneği (1908), Türk Ocağı (1912) gibi kurumların teşekkülüne; Genç Kalemler, Yeni Mecmua, Türk Yurdu gibi yayın organları etrafında da Türk dili, tarihi ve kültürü üzerine yoğun bir literatür ortaya çıkmış, böylece bütün Türk tarihine ilgi artmıştır.⁹ Bu ilginin sonucunda Osmanlı merkezli tarih anlayışının, Türk tarihini yalnızca Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla başlatan dar çerçevesi hem ilmi hem de ideolojik bakımdan yetersiz görülmeye başlanmıştır. Bu noktada Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte gündeme gelen Türk Tarih Tezi, söz konusu eksikliği gidermeyi amaçlayan bir tarih anlayışı olarak şekillenmiştir. Türk Tarih Tezi, en genel anlamıyla, Türklerin tarih sahnesine çıkışını Osmanlı Devleti ile sınırlamayan; Türkistan'dan itibaren Türk boylarının siyasi iktisadi ve kültürel faaliyetlerini dünya tarihinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alan bir tarih tasavvurudur.

Mustafa Kemal Paşa'nın Tarihe Olan İlgisi

Osmanlı Devleti'nin çözülme sürecinde dünyaya gelen Mustafa Kemal (1923-1938), Selanik ve Manastır gibi Batı etkisine açık merkezlerde yetişmiş; bu ortam, onun fikri dünyasının şekillenmesinde belirleyici unsur olmuştur.¹⁰ Küçük yaşlardan itibaren tarihe meraklı olduğunu bildiğimiz Mustafa Kemal, sınıf arkadaşı olan Ali Fuat (Cebesoy) Bey'in söylemi ile Manastır

1876) dönemlerini kapsamaktadır.

⁸Bekir Sıtkı Baykal, "Atatürk ve Tarih", *Bellekten*, C.XXXV, Sayı 140, 1971, s.536

⁹Celal Metin, *a.g.m.*, s.78.

¹⁰Selanik şehri ekonomik anlamda dönemin en gelişmiş şehirlerinden biridir. Bu suretle kısa bir sürede üç kat artan nüfusu, sanayisi, ticarî faaliyetleri, ulaşım ağı, askerleri ve bürokratlarıyla Selanik şehri, devletin bölgesel başşehriydi. Meropi Anastasiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri: Selanik*, çev. Işık Ergüden, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, s.377.

Askeri İdadisinden itibaren tarihle hemhal olmuştur. Yine bu dönemde "tarih" öğretmenliği yapmış, birçok subayın yetiştirilmesinde emeği bulunan, "Türkçülük" fikir akımının önderlerinden olan ve Falih Rıfkı (Atay) tarafından da "milliyetçi bir subay" olarak adlandırılan¹¹ Kolağası Mehmet Tevfik (Bilge) Bey (1865-1945) de Mustafa Kemal Paşa'nın tarihe yönelmesinde önyak olmuştur.¹² Ayrıca okuduğu Namık Kemal, Şinasi, Ziya Gökalp gibi yazarlar, onun fikir dünyasını derinden etkilemiştir. Mustafa Kemal Paşa'da toplumsal ve devrimci görüşlerin oluşmasında etkili olan Türk düşünür ve yazarları arasında Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi'nin de yer aldığını burada söylemeliyiz.¹³

Osmanlı ordusunda görev aldığı yıllarda ise tarih sevgisi saha tecrübesiyle birleşmiş, özellikle Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında devletin gerileyiş sebeplerini tarihi süreç içinde değerlendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, tarihin yalnızca bir olaylar silsilesi olmadığını, milletlerin şahsiyetini şekillendiren temel unsur olduğunu düşünmüş; bu sebeple tarih bilgisini hem askeri kararlarında hem de siyasi görüşlerinde bir ölçü olarak kullanmıştır. Onun daha sonraki yıllarda Milli Mücadele'yi tarihi bir zaruret olarak tasvir etmesi, bu birikimin doğal bir sonucudur.

Türk Tarih Tezi

Cumhuriyet'in kuruluş yılları, Türkiye'de tarih öğretiminin yalnızca bir ders faaliyeti olarak görülmediği; aksine ulus-devletin inşa sürecinde ideolojik, kültürel ve fikri bir temel olarak değerlendirildiği bir dönemi ifade etmektedir. Bu süreçte Mustafa Kemal Paşa, tarihin milli kimliğin teşekkülünde oynadığı belirleyici rol üzerinde özellikle durmuş; Türk toplumunun kökeni, medeniyet birikimi ve dünya tarihindeki yeri hakkında yeni bir bakış açısının oluşturulmasını gerekli görmüştür. Bu sürecin bir meyvesi olan Türk Tarih Tezi; yeni kurulan Türkiye Cumhuri-

¹¹Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, 10.baskı, İstanbul, Pozitif Yayınevi, 2024, s.21.

¹²Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul 1981, s.9; Mehmet Tevfik (Bilge) Bey Türklerin en eski çağlardan beri dünya tarihine yön verdiğini, dünya medeniyetinin gelişmesinde en önemli katkısı yaptığını *Cihan Tarihinde Türkler ve Meziyetleri* adlı eserinde değinmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Emre Gör, "Atatürk'ün Tarih Öğretmeni Mehmet Tevfik Bilge'nin "Cihan Tarihinde Türkler ve Meziyetleri" Adlı Eseri", *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.VI, Sayı 1, 2018, s.1-30.

¹³Şerafettin Turan, *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*, 9.baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2024, s.25.

yeti'nin kimlik ve meşruiyet arayışında, geçmişten yeniden yorumlayarak milli bir tarih inşa etmeye yönelik cesur, iddialı ve dönemin ruhunu yansıtan bir tezdır. Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde geliştirilen bu tez, Türk Milletinin tarih sahnesindeki rolünü yeniden tanımlamayı, Batı merkezli tarih yazımında Türkleri tahripkar bir unsur olarak gösteren yaklaşımlara ilmi yöntemlerle karşılık vermeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda Türk Tarih Tezi'nin temel hedefi, Türklerin yalnızca askeri başarılarıyla değil, medeniyet kurucu vasıflarıyla da insanlık tarihine katkıda bulunduğunu ortaya koymak; böylece milli tarih bilinci ile milli özgüveni eş zamanlı olarak güçlendirmek olmuştur. Bu yeni tarih anlayışının topluma aktarılması ve sistematik bir öğretim programına dönüştürülmesi amacıyla 1931 yılında yayımlanan *Tarih I*, *Tarih II*, *Tarih III* ve *Tarih IV* ders kitapları hazırlanmıştır.¹⁴ Bu kitaplar resmen unutulmuş bir âlemin kâşifleri olmuştur.¹⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine toplanan Türk Tarih Kongresi'nin sonucunda ortaya çıkan hem içerik hem yöntem bakımından klasik Osmanlı tarihçiliğinden ayrılan bu kitaplar, Türk Tarih Tezi'nin ilk sistemli öğretim materyali niteliğini taşımaktadır.

Türk Tarih Tezi, 1930'lu yıllarda Avrupa merkezli ırk teorilerinin ve "Türklerin kültür yaratma kapasitesinin sınırlı olduğu" yönündeki oryantalist söylemlerin yükseldiği bir dönemde geliştirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bu iddialara bilimsel yöntemlerle karşılık verebilmek için tarih çalışmalarının kurumsallaşmasını gerekli görmüş; bu doğrultuda 1931'de sonradan Türk Tarih Kurumu adını alacak olan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Bu kuruluşun çalışmalarına yön vermek ve bir strateji belirlemek amacıyla 1932'de toplanan Türk Tarih Kongresi ise konumuzu aydınlatması baki-

¹⁴*Tarih I* ders kitabında, coğrafya kavramlarına yer verilerek insanlık tarihinin başlangıcından itibaren Türk Tarihi merkeze alınmakta; Türklerin anayurdu, ırkî ve kültürel özellikleri, ilk Türk toplulukları ile Türk medeniyetinin dünya tarihindeki yeri ele alınmaktadır. Bundan dolayı makalemizde *Tarih I* ders kitabı esas alınmıştır. *Tarih II* ders kitabında, İslâmiyet'in doğuşu ve yayılışı çerçevesinde Türklerin İslâm dünyasındaki siyasî ve kültürel rolleri vurgulanmaktadır. Bu kitabın bazı bölümlerini hatalı bulan Mustafa Kemal Paşa, hatalı bulunduğu yerleri bizzat kendisi yeniden yazmıştır. *Tarih III* ders kitabı, Osmanlı Devleti'nin kuruluş, yükseliş ve klasik dönemlerini konu edinirken; *Tarih IV* ders kitabında I. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreç anlatılmakta, Cumhuriyet'in kuruluşu ve inkılaplar yeni Türk devletinin temelleri üzerinden gençlere aktarılmaktadır.

¹⁵Baykal, a.g.m., s.535.

mından oldukça önemlidir.¹⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın temel amacı, Türk Milletinin kökeninin derinliğini ve dünya medeniyetine yaptığı katkıları bilimsel veriler ışığında ortaya koyarak milli özgüveni güçlendirmek olmuştur.¹⁷ Bu nedenle çalışmalarını hızlandıran kurum, *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı eseri yazmaya başlamıştır. *Türk Tarihinin Ana Hatları*, 600 sayfada bir dünya tarihi içinde Türk tarihinin yeri konusu üzerinde yapılmış bir deneme niteliğindedir. Eserin kusurlu tarafları olsa da bu yolda yapılmış ilk toplu denemedir.¹⁸ Çalışmaların devam ettiği süreçte Mustafa Kemal Paşa, Türk tarihine ilişkin şu değerlendirmeyi yapmıştır: "*Türklük esastır. Bu mevcudiyeti, tarih içinde araştırmak, müsel [birbirine bağlı olarak gelen] bir tarih içinde, tespit edilecek Türk medeniyeti ile övünmek, yerinde olur. Fakat bu övünmeye layık olmak için bugün çalışmak lazımdır. Her sahada, bilhassa medeniyet alemine eser vermek için çalışkan olmayı hedef tutmalıdır.*"¹⁹

Türk Tarih Kongresi'nden sonra ilk cildi 1931'de yayımlanan tarih ders kitaplarının en belirgin özelliği, Türkleri dünyanın en eski kültür kurucu topluluklarından biri olarak tanımlamasıdır. *Tarih I* adlı kitapta Türkistan yalnızca bir "çorak step" olarak değil, uygarlığın ilk beşiklerinden biri olarak sunulmuştur. Buna ilişkin *Tarih I* kitabında şu ifade yer almaktadır: "*Türklerin Anayurdu Asya'dadır. Asya, Ege Denizinden, Japon Denizine; Hint Denizinden Şimal Buz Denizine kadar uzanan ulu bir kara parçasıdır.*"²⁰ Bunun yanında: "*Daha iyi iklimler aramağa ç-*

¹⁶Bu kongrenin toplanmasına (o dönem içerisinde) resmen Türk'ün davası olarak bakanları yoğunluğu ilgi çekicidir. Volkan Payaslı, "Bir Gazetecinin Cumhuriyet Dönemi Notlarının Tahlihi: Mehmet Asım Us ve Vakit", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.XXII, Sayı 45, 2022, s.678.

¹⁷Mehmet Kaan Çelen, "Atatürk Dönemi Tarih Yazıcılığı", *Atatürk Ansiklopedisi*, 2021, s.4.

¹⁸Semavi Eyice, "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihinin Ana Hatları", *Bellekten*, C.XXXII, Sayı 128, 1968, s.513-514.

¹⁹Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Yay. haz. Arı İnan, 8. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s.438-439; Türk tarihine oldukça önem veren Mustafa Kemal Paşa, hayatının son günlerine kadar bunu sürdürmüştür. Dönemin tanıklarından olan Tarihçi İ.H. Uzunçarşılı da Mustafa Kemal Paşa'nın ölüm döşeginde bile Türk Tarih Kurumunun faaliyetleri ile alakadar olduğunu söylemiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Türk Tarihi Yazılırken Atatürk'ün Alaka ve Görüşlerine Dair Hatıralar", *Bellekten*, C.III, Sayı 10, 1939, s.353.

²⁰*Tarih I: Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1931, s.25.

TÜRK TARİH TEZİ'NİN BAŞLANGICI: ORTAÖĞRETİM VE ATATÜRK

kan Türkler, ayrıldıkları sahalara nazaran en el-verişli gördükleri yolları tutarak medeniyetlerinin tohumları ile birlikte dört bucağa yayıldılar."²¹ Bu yaklaşımlar, Türk Tarih Tezi'nin temel kabullerinden biri olan "Türklerin köklü ve yaratıcı bir medeniyet geçmişine sahip olduğu" görüşünü doğrudan ders kitaplarına taşımaktadır.

Tarih I kitabında Türklerin Türkistan'dan dünyanın geniş bölgelerine yayılması, yalnızca bir göç olayı olarak değil, medeniyet aktarıcı bir süreç olarak yorumlanmıştır. Burada Türk topluluklarının Çin, Mezopotamya, İran, Anadolu ve Avrupa kültürleri üzerindeki etkisi özellikle vurgulanmaktadır. Kitapta yer alan şu satırlar Türk Tarih Tezi ile tam bir paralellik göstermektedir: "Dünyanın başka taraflarında, insanlar, daha kaya ve ağaç kovuklarında vahşet hayatı yaşarken Türk, anayurdunda kereste, maden medeniyetleri devirlerine kadar ulaşmıştı."²² Bu ifadeler, Türk Tarih Tezi'nin "medeniyetin kurucu ve yayıcı unsuru Türklerdir" iddiasının eğitim-öğretim alanındaki en somut yansımalarındandır.

1931 tarih kitaplarının özgün yönlerinden biri de dönemin Avrupa bilim çevrelerinde yaygın olan antropolojik sınıflandırmalara Türklerin dahil edilmesi ve Türklerin "beyaz ırkın en eski ve en gelişmiş kollarından biri" olarak tanımlanması olmuştur. *Tarih I* kitabında şu cümle yer alır: "Baykal Gölü havalisinden başlayarak Altaylar ve Ortaasyadan itibaren Hazar Denizi ve Karadeniz havzaları ile Ege Denizi ve Tuna boylarına kadar olan geniş sahalarda binlerce ve binlerce seneden beri alelûmum beyaz renkli olan Türklerle meskûndur."²³ Bu yaklaşım, Mustafa Kemal Paşa'nın çağdaş antropoloji çalışmalarından yararlanarak Türk milletinin kökeninin bilimsel temelde kanıtlanması gerektiğini düşünmesinin sonucudur. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, antropoloji laboratuvarlarının kurulmasına ve fiziki antropoloji araştırmalarının desteklenmesine öncülük etmiştir.

Türk Tarih Tezi'nin en tartışmalı, fakat ders kitaplarında en çok yer verilen bölümlerinden biri eski Yakın Doğu uygarlıklarının Türklerle ilişkilendirilmesi olmuştur. 1931 kitabında Sümerler, Elamlar ve Hititler gibi erken medeniyetlerin kökeninde Türk kültür unsurlarının bulunduğu iddia edilmiştir. Kitapta şu ifade dikkat çekicidir: "Sami Hammurabının kanunları Türk Sümer kanunlarından ceza itibarı ile daha şiddetli

idi."²⁴ Bu cümle, Sümerlerin Türk ırkına mensup olduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

1931 tarih kitaplarında Osmanlı Devleti, yalnızca siyasi bir yapı olarak değil, binlerce yıllık Türk tarihinin bir devamı olarak sunulmuştur. Bu, Osmanlı merkezli tarih yazımının terk edilmesi anlamına gelmez; ancak Osmanlı geçmişinin öncesine vurgu yapılarak milli tarihin geniş bir zaman derinliği kazandırıldığı görülmüştür. *Tarih III* kitabında yer alan şu ifade bunu göstermektedir: "Çok kudretli ve yaratıcı Türk milleti, yaralı, yorgun fakat canlı ve ümitli ayakta duruyordu. Anadolu Selçuklu Saltanatı yıkılıp dağılıncaya, ondan daha kuvvetli Osmanlı saltanatı tarihi karışırken de ondan daha kuvvetli başka bir devlet, kendi adını taşıyan milli ve muasır bir devlet kurmaya azmetmişti."²⁵ Bu yaklaşım, Cumhuriyet'in Osmanlı geçmişiyle bağını koparmadan, ancak onu daha geniş bir Türk tarihinin içine yerleştirme çabasının bir sonucudur.

Sonuç

Ders kitaplarının içeriği, Türk Tarih Tezi'nin hedeflerine ulaşmak için titizlikle planlanmıştır. Örneğin, *Tarih I* cildinde Türklerin kökeni ve dünya tarihi içindeki erken rolleri işlenirken, medeniyetin başlangıcının sadece Akdeniz havzası ile sınırlı olmadığı; Mezopotamya'dan Mısır'a, hatta uzak doğuya uzanan kadim kültürlerin yaratılışında Türklerin de azımsanmayacak bir payı olduğu vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, Türkistan'ı sadece bir başlangıç noktası değil, aynı zamanda medeniyetin sürekli yayıldığı bir merkez olarak görmekteydi. Tezin pedagojik yaklaşımı, ezberci bir metottan ziyade, gençlerin tarihi olayları kendi milli süzgeçlerinden geçirmelerini teşvik etmiştir. Bu sayede, öğrenciler pasif bilgi alıcısı olmaktan çıkıp, kendi tarih bilincini aktif olarak inşa eden bireyler haline getirilmek istenmiştir. Bu ideolojik temellendirme, aynı zamanda dönemin kültürel bağımsızlık arayışının da bir yansımasıydı. Batının tarihi hükümlerine karşı, Doğu'nun ve özellikle Türk ulusunun kendi kadim tarihini yeniden keşfetme ve sahiplenme iradesi beyan edilmiştir. Bu çaba, yalnızca geçmiş yüceltmek değil, aynı zamanda geleceği şekillendirmek adına, Türk milletinin birlik ve beraberliğini sağlama, tek ve bölünmez bir ulus olma şuuru pekiştirme yolunda atılmış cesur bir tarihi adımı temsil etmektedir.

²¹a.g.e., s.28.

²²a.g.e., s.26.

²³a.g.e., s.16.

²⁴a.g.e., s.98.

²⁵Tarih III: *Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1931, s.14.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TOPLUMSAL EŞİTLİK*

Tuna ÇAĞLAYAN**

Cumhuriyet, en basit tanımıyla egemenliğin kaynağını bir kişiye, bir zümreye veya bir sınıfa değil, halka dayandıran yönetim şeklidir. Halk egemenliğini esas alan Cumhuriyet, bireyi tebaa olmaktan çıkarıp, yurttaş kimliği ile kamusal alana dahil etmeyi hedefler. Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet, sadece bir siyasal rejimin adı değil aynı zamanda toplumsal değerler sistemidir.¹

Toplumsal eşitlik ise, bireylerin ırk, dil, din, mezhep, cinsiyet, sınıf veya ekonomik statü farkı gözetilmeksizin eşit haklara ve fırsatlara sahip olmasıdır. Cumhuriyet ve toplumsal eşitlik modernleşme sürecinde ortaya çıkan demokratikleşme, laikleşme ve hukuk devleti ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir.

Toplumsal eşitlik fikrinin kökeni Antik Yunan ve Roma uygarlıklarına kadar uzanmaktadır. Bu dönemde eşitlik daha çok ahlâki ve siyasal bir erdem olarak görülmekteydi. Günümüzdeki anlamda "herkesin eşit haklara sahip olması" anlayışı henüz benimsenmemişti. Ortaçağ'da toplum düzeni büyük ölçüde dini temellere dayandığı için eşitlik anlayışı da bu çerçevede şekillenmişti.² Ancak toplumsal yapıda hâlâ asiller, ruhban sınıfı ve köylüler gibi hiyerarşik bir yapılanma mevcuttu. Ancak 18. yüzyılın ortalarında başlayan, 19. yüzyılın sonlarına kadar süren, üretimin basit el aletleri yerine makine ile yapılmasına imkân sağlayan Sanayi Devrimi ve 1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali sayesinde toplumsal eşitlik anlayışı değişmeye başladı.

Sanayi Devrimi öncesinde Avrupa'da zenginlik genelde büyük toprak sahiplerinin elindeydi. Sanayi Devrimi ile birlikte zenginlik artık büyük toprak sahibi Aristokratların elinden çıkmaya, sanayicilerin ve tüccarların, yani üretenlerin eline geçmeye

*Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya Karal Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi, 1 Aralık 2025'te düzenlenen 'Cumhuriyet Döneminde Toplumsal Eşitlik' Konulu Kompozisyon Yarışmasında derece alan yazı.

**Başkent Üniversitesi, Biyomedikal Cihaz Teknolojileri Programı öğrencisi.

¹Hamza Eroğlu, *Atatürk ve Cumhuriyet*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1989, s.2-3.

²Toplumsal eşitlik fikrinin kökenleri için bak: Alâeddin Şenel, "Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayını, Ankara, 1970, s. 13 vd.

başladı. Bu da şehirli zenginler anlamına gelen burjuva sınıfının güçlenmesini sağladı. Sanayi Devrimi tüm bunların yanı sıra kadınların ekonomik hayata katılımını artırdı. Ancak kötü çalışma koşulları ve düşük ücretler yeni bir sömürü biçimi de yarattı. Buna rağmen Sanayi Devrimi, uzun vadede kadınların üretim sürecine katılımının artmasında, kadın hakları ve toplumsal eşitlik düşüncesinin yerleşmesinde etkili oldu. Sanayi Devrimi ile kırsal kesimden kentlere göç hızlandı, köylülük azaldı, fabrika çevrelerinde sanayi kentleri oluşmaya başladı. Sanayileşen toplumlarda üretimin devam ettirilmesi okur-yazar ve nitelikli iş gücü ihtiyacını artırdığı için eğitime önem verilmeye başlandı. Eğitim imkânlarının artması sayesinde sınıflar arası geçiş kolaylaştı. Bu da uzun vadede toplumsal eşitliği besledi.

Rönesans ve reform hareketlerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan Fransız İhtilali, toplumsal eşitlik fikrini derinlemesine etkileyen bir başka tarihi gelişme oldu. Eşitlik, özgürlük, kardeşlik sloganıyla başlatılan Fransız İhtilali'nin dünyada meydana getirdiği fikri değişim, sadece Avrupa'yı değil tüm dünyayı derinden etkiledi. 1789'da yayımlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi³ ile tüm insanların doğuştan hür ve eşit haklara sahip olduğu gerçeği kabul edildi. Bu anlayış Aristokrasiyi zayıflattı, monarşilerin meşruiyetinin sorgulanmasına zemin hazırladı. Bu sayede "Egemenlik, Kayıtsız-Şartsız Milletindir" anlayışı önem kazandı. *Cumhuriyet, Laiklik, Eşitlik* anlayışı üzerine şekillenen modern devlet anlayışı doğdu. Böylece toplumsal eşitlik sadece Fransa'da değil, tüm dünyada evrensel bir hak olarak görülmeye başladı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, tüm dünyayı derinden etkileyen Fransız İhtilali'nin düşünsel kaynaklarını daha öğrencilik yıllarında incelemeye başlamıştı. Jean Jacques Rousseau, Voltaire gibi Aydınlanma Dönemi düşünürlerinin eserlerinden etkilenen Atatürk, toplumsal eşitlik anlayışını Fransız İhtilali etkisi altında şekillendirdi. Atatürk'ün hayata geçirmeyi planladığı devrimler de yine modern devletin temel unsuru olan eşit haklar ve fırsatlar temelinde hayat buldu.

Atatürk'ün Fransız İhtilali'ni ve bu ihtilalin dünyada meydana getirdiği değişimi gözlemlemeye başladığı yıllarda Batılı devletler, mutlak monarşiden, meşruti sisteme geçmişti. Sanayi Devrimi sayesinde zenginleşen Batılı devletler dünyaya hükmeder hale gelmişlerdi. Ancak bir dönemler dünyanın en büyük gücü konumundaki Osmanlı Devleti, dünyadaki değişimi okuyamamış, 1876 yılında ilan ettiği meşrutiyet idaresine ancak bir yıl kadar tahammül edebilmişti. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ar-

³Oral Sander, *Siyasî Tarih*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayını, Ankara, 1987, s.111.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TOPLUMSAL EŞİTLİK

dından meşrutiyete son veren II. Abdülhamit, katı bir baskı politikası uygulamaya başladı. Bu yüzden halk siyasal özgürlüğünden yoksun bırakıldı.

Batılı ülkelerin özgürlük ve toplumsal eşitlik sayesinde geliştiğini ve zenginleştiğini gören Atatürk, daha o yıllarda II. Abdülhamit'in baskı politikasına son vermeyi, ülkeyi tekrar meşrutiyet idaresine kavuşturarak, özgürleştirmeyi düşündü. 1908 yılında İttihat ve Terakki kadrosu ile birlikte II. Meşrutiyet'in ilanında mühim rol oynadı. Ancak İttihat ve Terakki'nin ülke sorunlarına çözmede yetersiz kaldığını gören Atatürk, daha ileri bir devlet şekli olan Cumhuriyet ile halkı özgürleştirmeyi, gerçek anlamda toplumsal eşitliği sağlamayı hedefledi.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması, şartları son derece ağır olan Mondros Ateşkesinin imzalanması Atatürk'e bu hayalini gerçekleştirme açısından tarihi bir fırsat vermişti. 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a ayak basan Atatürk, yıkılmak üzere olan Osmanlı toprakları üzerinde yeni bir Türk Devleti kurma düşüncesiyle harekete geçti. Ancak yeni bir devlet kurabilmesi için öncelikle milleti bağımsızlığına kavuşturması lazımdı. Türk Milletini topyekûn bir silahlı mücadelenin gerekliliğine ikna etmeyi başaran Atatürk, Millî Mücadele ile hem Türk Milletini bağımsızlığına kavuşturdu hem de Osmanlı Devleti'nin külleri üzerinde yeni bir Türk Devleti kurdu. Milletten kendi azim ve kararlarıyla kurduğu bu yeni devletin adı 29 Ekim 1923 günü kondu ve Cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte toplumsal eşitliğin sağlanması yolunda çok önemli bir adım atılmış oldu.

Atatürk Cumhuriyetin ilanının ardından, Cumhuriyet temelinde toplumsal eşitliği hayata geçirmeye yönelik devrimleri hayata geçirmeye başladı. Toplumsal eşitliğin ancak eğitimde fırsat eşitliği ile sağlanabileceğini düşünen Atatürk, 3 Mart 1924 günü çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile devleti eğitim hizmetlerinin tek sorumlusu haline getirdi. Laik ve modern eğitim sisteminin temelini attı. Kız ve erkek çocukların eşit eğitim hakkına sahip olması düşüncesiyle toplumun her kesiminin bilgi ve kültüre erişimini sağladı.

Atatürk, devrimleri hayata geçirirken toplumsal eşitliği güvence altına almak için laiklik ilkesini de benimsedi. Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını, farklı inanç gruplarının eşit haklara sahip olmasını sağladı.⁴ Toplumdaki ayrıcalıkları ortadan kaldırdı.

Atatürk, milliyetçilik anlayışı ile tüm yurttaşların eşit haklara sahip olduğu bir ulusal kimlik inşa etti.

⁴Enver Ziya Karal, Atatürk ve Devrim (Konferanslar ve Makaleler), T.T.K. Yay., Ankara, 1980, s.197.

"Ne Mutlu Türküm Diyene" ifadesi, bu yurttaşlık temelli toplumsal eşitliğin simgesel göstergesiydi. Bu sayede yalnızca bireyler arasında değil, toplum arasında da eşitlik sağlanmış olacaktı.

Toplumsal eşitliği sağlam bir temel üzerine oturtmak için hukuk sistemini de modernleştiren Atatürk, dini esaslara dayanan, kadın-erkek eşitsizliğini güçlendiren, toplumsal adaletin sağlanmasını zorlaştıran Osmanlı Devleti'nden kalan, din ekseninde toplum yapısını şekillendiren Mecelle'nin kaldırılmasını sağladı. 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kadın ve erkek yasalar önünde sahip oldukları haklar açısından eşit hâle getirildi. Evlilik, boşanma, miras ve mülkiyet gibi konularda cinsiyete dayalı ayrımcılığa son verildi. Ceza ve Ticaret Kanunları ile hukuk sisteminde evrensel eşitlik ilkesi benimsendi. Bu devrimlerle sınıf veya sosyal statü farkı gözetmeksizin tüm yurttaşlar yasa önünde eşit konuma getirilmiş, toplumsal eşitlik güvenceye alınmış oldu.

Toplumsal eşitliğin en gözle görünür boyutu kadın haklarının güçlendirilmesiydi. Türk devlet geleneğinde erkek ile eşit haklara sahip olan kadın, Osmanlı döneminde ihmal edilmiş, fethedilen ülkelerin kültürünün de etkisiyle dört duvar arasında bir yaşam sürdürmeye mahkûm edilmişti. Medeni Kanunun kabulü ile kadınları eğitim ve çalışma hakkına kavuşturan Atatürk, 1930 ve 1934 yıllarında Türk kadınlarına iki aşamada siyasi haklarını verdi. Kadınların siyasi ve sosyal yaşama katılımı, yalnızca hukuki eşitliği sağlamadı. Aynı zamanda kadınların ekonomik ve sosyal bağımsızlığını da güçlendirdi.

Atatürk, toplumsal eşitliği ekonomik alanda da destekledi. Toprak reformu, köylüye büyük mali yük getiren Aşar Vergisi'nin kaldırılması⁵ gibi önlemlerle köylünün ekonomik durumunu güçlendirmeye, toplumsal eşitliğin ekonomik anlamda da gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik adımlar attı. Sanayi ve iş reformları ile halkın üretime ve ekonomik hayata katılımını artırdı. Sosyal adaletin sağlanmasını kolaylaştırdı.

Atatürk, toplumsal eşitlik ilkesini hukuk, eğitim, kadın hakları, laiklik ve ekonomik devrimler ekseninde hayata geçirdi. Bu devrimler, hem bireyler arasındaki eşitliği sağlamakta hem de modern Türkiye'nin toplumsal yapısını şekillendirmekteydi. Atatürk'ün vizyonu, toplumsal eşitliğin kalıcı ve sistemli bir şekilde yerleşmesini sağladı. Cumhuriyet idaresi, toplumsal eşitliği sağlamaya yönelik bir ulus-devlet haline getirilmesinde büyük rol oynadı. Toplumsal eşitlik, Atatürk devrimlerinin hem hedefi hem de başarı ölçütü oldu.

⁵Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II-Atatürkçülük, YÖK. Yay., Ankara, 1986, s.238.

BİR İDEALİN HARİTASI: CUMHURİYET VE TOPLUMSAL EŞİTLİK*

Ömer GÜZEL **

Hiç düşündünüz mü; gerçek anlamda eşitlik ilkesine dayanan bir toplumda yaşamak nasıl olurdu? Her bireyin sabaha aynı umutla uyandığı, hiçbir çocuğun yoksullukla, hiçbir annenin kaygıyla, hiçbir gencin umutsuzlukla güne başlamadığı bir ülke... Sosyal statülerin insan onurunun önüne geçmediği, kimsenin kimseye üstünlük taslamadığı, herkesin eşit hak ve değerlerle yaşadığı bir toplumsal düzen...

Ne güzel olurdu değil mi? Böyle büyük bir sorunun yıllardır çözülememesi de başlıca bir sorun olduğunu dile getirebiliriz. Toplumsal eşitlik kavramının temellerinin İncil'e dayandırıldığını elimizdeki kaynaklara bakıp söyleyebiliriz. Böylesine tarih bakımından çok eskiye dayanan bu durumun tam anlamıyla Batılı devletlerin hep bir yetersizlik içerisinde olduğunu ve bu yetersizlikler nedeniyle sürekli çeşitli zamanlarda olaylar yaşadıklarını söyleyebiliriz. Bu olaylara en basit düzeyde örnek vermek istersek Fransız Devrimini söyleyebiliriz. 1789'da başlayan bu devrim; ağır vergiler altında ezilen halkın, soylular ve din adamlarının ayrıcalıklı konumuna, ekonomik yoksunluklara ve Aydınlanma düşüncesinin etkilerine tepki olarak doğmuştur.

Toplumun büyük çoğunluğu hiçbir siyasi güce sahip değilken, küçük bir azınlık tüm ayrıcalıklardan faydalanıyordu. Bu eşitsizlik, özgürlük ve eşitlik talepleriyle birleşerek devrimi tetikledi ve bu olayların en sonunda ise böylesine Dünya Siyasi tarihini değiştiren bir olay yaşandığını söyleyebiliriz. Dünyada böylesine köklü değişimler yaşandıktan sonra halkın toplumsal eşitlik hakkında beklentileri gün geçtikçe değiştiğini görebilmekteyiz bunları birkaç soruyla cevaplamak istersek de farklılıkların çatışmadığı, aksine birbirini tamamladığı olabilecek mi? Veya kadınların fikirleriyle, gençlerin enerjisiyle, yaşlıların tecrübesiyle yan yana durduğu bir ülke.

İnsanların soyadlarıyla, adresleriyle, unvanlarıyla değil; kalpleriyle, emekleriyle değerlendirildiği bir toplum. Sen hiçbir fabrikanın çıkışında, elleri nasırlı bir işçinin yüzündeki yorgun gülümsemeye

* Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya Karal Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi, 1 Aralık 2025' de düzenlenen 'Cumhuriyet Döneminde Toplumsal Eşitlik' Konulu Kompozisyon Yarışmasında derece alan yazı.

**Başkent Üniversitesi, İletişim ve Tasarımı Programı öğrencisi

dikkat ettin mi? O gülümsemenin içinde alın teri kadar gurur da vardır. Çünkü o insan, hayatın yükünü omuzlarında taşıırken bile üretmenin, katkı sunmanın onurunu yaşar. Toplumsal eşitlik, işte o gururu herkesin hissedebilmesidir ister masa başında ister tarlada ister sınıfta olsun böyle ifadeler kullanıldıktan sonra ilerleyen zamanlarda ise "ne yazık ki her zaman böyle olmuyor". Bazıları doğduğu yerde fırsatla karşılaşırken, bazıları doğduğu anda engellerle karşılaşılıyor. Kimi sırf kadın olduğu için geri bırakılıyor, kimi sırf nerede doğduğuna bakılarak yargılanıyor. Kimi ise sadece düşüncesi yüzünden dışlanıyor. Oysa hepimiz aynı gökyüzünün altında yaşamıyor muyuz? Aynı topraktan beslenip, aynı bayrağın altında birleşmiyor muyuz? O zaman neden birimiz diğerimizden daha az ya da daha çok olsun? Halkın zamanla umutsuzluğa kapılmaya başladığı bu durumlarda ülkelerde çeşitli değişiklikler yaşanmıştı ilk olarak Fransa'da Napolyon'un güç kazanması ve İngiltere'de krallığa olan güvencin bir beşik gibi sallanması bunların en basit örneklerinden olduğunu söyleyebiliriz. Böylesine gelişmeler yaşanırken Osmanlıda neler mi yaşanıyordu? "Eşitlik" kelimesi saray duvarlarında yankılanmadan halkın diline düşmemişti. Avrupa'da halk krallarına "Biz de insanız" diye haykırıırken, Osmanlı'da tebaa hâlâ "kul" sıfatını taşıyordu. Yine de Tanzimat Fermanı'yla birlikte devlet, Batı'nın gölgesinde "herkes kanun önünde eşittir" demeye başladı ama bu söz, kâğıtta güzel, hayatta eksik kaldı. Müslümanla gayrimüslim, erkekle kadın, zenginle yoksul arasındaki çizgiler, "eşitlik" adına yapılan reformlara rağmen kalın bir şekilde yerinde durdu. Bir yanda Avrupa'dan tercüme edilen özgürlük fikirleriyle dolu kahvehane sohbetleri, diğer yanda değişime karşı "gelenek elden gidiyor" diyenlerin homurtuları... Osmanlı, bir yandan çağın ruhuna yetişmeye çalışırken diğer yandan kendi gölgesine takıldı; eşitliği aradı ama bulduğunda bile korkup elinden kaçırdı. Ülkede böylesine tansiyon yükselmişken Osmanlı devleti kriz yönetiminde zayıf olduğu için hem İstanbul ve çevre illerinde hem de uzak şehirlerde isyanlar başlamıştı. Zaman geçtikçe Osmanlıda toplumsal eşitsizlik artık katlanılmaz hal almıştı. Bu sisteme karşı gelen bir grup kurulmuştu ve grubun adı da İttihat ve Terakki olmuştu ve bu cemiyete üye olmak isteyenlerin çeşitli kuralları yerine getirmesi gerekiyordu:

Gizliliğe önem vermesi, meşrutiyetçi ve ilerici fikirleri benimsemesi, güvenilir olması ve mevcut üyelerden referans alması gerekiyordu. Bu şartları yerine getiren herkes üye olabilirdi ve toplumsal eşitliği esas aldığı için en güzel kanıtı da etnik kimliğe bakılmazdı. Mizancı Murad Türk, Mehmet Reşit Çerkez, İbrahim Temo Arnavut ve İshak Sukuti de Kürttü. Gün geçtikçe güç kazanan İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1912 Kulüp Seçimi ve 1913 Babıali Baskını

BİR İDEALİN HARİTASI: CUMHURİYET VE TOPLUMSAL EŞİTLİK

ile siyasal gücünü pekiştirirken, aynı dönemde Balkan Savaşları'nın yarattığı toplumsal travmalar ve Müslüman halka yönelik saldırılar nedeniyle daha radikal ve milliyetçi bir çizgiye yöneldi. Bu süreçte cemiyet, toplumsal eşitlik ve kapsayıcılık ilkelerinden uzaklaşarak, farklı etnik ve dini grupları dışlayan bir yönetim anlayışı benimsedi. Haziran 1913'te Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın suikasta uğramasının ardından İttihat ve Terakki iktidarı tamamen ele geçirdi; karar alma süreçleri demokratik katılımdan uzaklaşıp partinin Merkez Komitesi'nin kontrolüne girdi. Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa'dan oluşan üçlü liderlik, Osmanlı'yı I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında sokarken, toplumsal çeşitliliği tehdit olarak gören bir ideoloji doğrultusunda hareket etti. Teşkilat-ı Mahsusa adlı paramiliter örgütün desteğiyle yürütülen politikalar, Anadolu'nun Türkleştirilmesi hedefiyle Ermeni, Pontus Rum ve Süryani topluluklara yönelik sistematik sürgün ve imha uygulamalarına dönüştü. Bu yaklaşım, Osmanlı toplumunun çokkültürlü yapısını yok sayarak, eşit yurttaşlık ilkesine aykırı bir biçimde belirli grupların dışlanmasına ve yok edilmesine neden oldu. Bu tarihsel süreç, toplumsal eşitliğin ve kapsayıcı vatandaşlık anlayışının önemini bir kez daha ortaya koymuş; etnik ve dini farklılıkların bir tehdit değil, ortak bir yaşamın zenginliği olarak görülmesi gerektiğini göstermiştir. Böylesine Osmanlı devletinde büyük gelişmeler yaşanırken dünyanın tamamını etkileyecek olan bir savaş yaşanıyordu. Eskisi kadar iyi bir donanması ve imkanları yetersiz olan bir Osmanlı savaşa girmek zorundan kalmıştı. Böylesine karmaşık ve kaosun hâkim olduğu bir coğrafya da toplumsal eşitliğin olması zor görünüyordu. Batılı devletlerin Osmanlıya uyguladıkları baskılar sebebiyle eşitliğin olamayacağına halk neredeyse teslim olmuştu. Herkesin alışıktığı teslim olan bir asker olmayı reddeden bir subay vardı adı da Mustafa Kemal'di. Aldığı tahsili ve gördüğü ülkelerden toplumsal eşitliğin ne olduğunu çok iyi biliyordu ve tek amacının bağımsız bir Türkiye ve eşit bir Türkiye istiyordu. Bununla alakalı kurmaylarıyla sık sık bir araya geliyordu ve çalışmalar yaptığını bilmekteyiz. Mustafa Kemal'in yaveri olan Salih Bozok'un kendi hatırlarında Mustafa Kemal'in ne kadar yoğun tempoda çalıştığını okumaktayız. Mustafa Kemal'in toplumsal eşitlik için ilk yaptığı devrim öğretiminin birleştirilmesiydi. Bunun sebebi ise toplumsal farklılaşmaya bağlı bir eğitimin olmasını engelleyerek her gencin batılı standartta eğitim almasını sağlamaktaydı. Böylesine büyük bir devrimden hemen sonrasında ise toplumun yapı taşlarını oluşturan çiftçilerimizin üretim aklarını güçlendirmek amacıyla Tarım Kredi Kooperatiflerinin kurulmasını sağlamıştır Mustafa Kemal. Toplumsal eşitlikse Mustafa Kemal herkesin gelir düzeyinin performansıyla ve üretimiyle eş güdümlü olmasına

özen gösterirdi ve buna bağlı olarak da Aşar Vergisi uygulamasını kaldırmasıydı çünkü tarımla uğraşan çiftçiler ürettiklerinin devamını sağlayamıyordu Aşar Vergisi yüzünden bunun için yeni bir vergilendirme yaparak Aşar Vergisini kaldırılmıştı.

Devrim deyince kuşkusuz Kadınlara Seçme-Seçilme Hakkı olduğunu söyleyebiliriz. Bu verilen hakka Batılı devletler özellikle çok şaşırmışlardı çünkü şimdiye kadar böyle bir hak daha önce hiçbir Batılı Ülkede de yoktu. Ardında da Şapka ve Kıyafet Devrimi bu devrimiyle beraber toplumun daha iyi standartlarda yaşamasını istediği için de peçe, fes, burka vb. kıyafetleri kaldırmıştı. Bu tür kıyafetlerin halkın eşitliğini sağlamadığını ve halkın daha modern olması gerektiğini savunmuştu Mustafa Kemal. Toplumsal eşitliğin en önemli birilerinden biri olan Soyadı Kanunu ve Lakap Kullanılmasının yasaklanmasıdır. Soyadı Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal eşitlik ilkesini pekiştirmek amacıyla 1934 yılında yürürlüğe konmuş önemli bir reformdur. Bu kanun sayesinde bireyler, geçmişteki unvan, soy, sınıf ve dini kimlik gibi ayrıcalıklı tanımlamalardan arındırılarak eşit yurttaşlar olarak kabul edilmiştir. Osmanlı döneminde toplumsal statüyü belirleyen "paşa", "bey", "efendi" gibi unvanlar kaldırılmış; herkesin kendi soyadını seçmesiyle bireysel kimlik ön plana çıkmıştır. Bu düzenleme, sadece idari kolaylık sağlamamış; aynı zamanda vatandaşlar arasında hukuki ve sosyal eşitliği güçlendirmiştir. Soyadı Kanunu, Cumhuriyet'in halkçılık ve laiklik ilkeleriyle örtüşerek, toplumun tüm kesimlerinin devlet karşısında eşit haklara sahip olduğu anlayışını kurumsallaştırmıştır. Böylece bireyler, geçmişten gelen hiyerarşik ayrıcalıklardan bağımsız olarak, ortak bir yurttaşlık çatısı altında tanımlanmış; bu da modern, eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplumun inşasına zemin hazırlamıştır. Böylesine büyük devrimler sayesinde toplumsal eşitliğin sağlanmaya başladığını söyleyebiliriz. Hiç düşündünüz mü; gerçek anlamda eşitlik ilkesine dayanan bir toplumda yaşamak nasıl olurdu? Her bireyin sabaha aynı umutla uyandığı, hiçbir çocuğun yoksullukla, hiçbir annenin kaygıyla, hiçbir gencin umutsuzlukla güne başlamadığı bir ülke... Sosyal statülerin insan onurunun önüne geçmediği, kimsenin kimseye üstünlük taslamadığı, herkesin eşit hak ve değerlerle yaşadığı bir toplumsal düzen... Ne güzel olurdu değil mi? Diye sormuştuk sizlere sizde muhtemelen olması imkânsız olarak bakmıştınız. Ama Türkiye Cumhuriyeti'ni kurucusu Gazi Mareşal Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün başardığını büyük bir şeref ve onurla söyleyebiliriz. Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne kadar gelen bu çetrefilli dönemlerde bile toplumsal eşitliği sağlamaya çalışmaktayız. Metnimize Gazi Mareşal Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün şu özlü sözü ile son verebiliriz "Bir toplum, cinslerden yalnız birinin yüzyılımızın gereklerini elde etmesiyle yetinirse, o toplum yarı yarıya zayıflamış olur."

CUMHURİYET ŞARKISI*

Ayda COŞKUN **

Siz de duyuyor musunuz? Uzaklarda bir kız çocuğunun kemanını, yan yana şarkı söyleyen cumhuriyet çocuklarını, gözleri vatan aşkıyla parlayan Atatürk'ün gençlerini duyuyor musunuz? Sınıfta parmak kaldıran kız çocuğunu, aydınlık yarınları el ele inşa etmeye çalışan Türk gençliğini siz de görüyor musunuz? İşte bir çocuğun kalbinden yükselen melodidir Cumhuriyet. Bir kız çocuğunun hayallerinden dikilmiş bir elbisedir Cumhuriyet. Bağımsızlığın şarkısını özgürce, omuz omuza haykırabilmektir Cumhuriyet.

Hiç kuşkusuz Cumhuriyet, tek bir enstrümanla seslendirilebilecek basit bir ezgi değil, farklı renklerin, farklı melodilerin ve farklı ritimlerin ahengiyle pişirilecek bir senfonidir. Tüm bu farklılıkların birlikteliği ve uyumunu sağlayan orkestra şefiyse toplumsal eşitlik.

Toplumdaki her birey bir yapbozun parçaları gibidir. Bu parçaların bir araya gelip büyük bir tablo oluşturmasını sağlayan güçtür toplumsal eşitlik. Toplumsal eşitlikle birbirine kenetlenmeyen yapboz parçaları tarihin tozlu sayfalarının arasında yok olmaya mahkûmdur.

Ülkemizde toplumsal eşitliğin sağlanması yolundaki en büyük adımları büyük önderimiz Mustafa Kemal Atatürk atmıştır. Türk kadınına verdiği önemi "Ey kahraman Türk kadını! Sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye lâyıksın." sözleriyle ifade eden ulu önder, kız çocuklarına erkek çocuklarla eşit olanaklarla ve aynı ortamda okuma, öğrenme hakkı tanımıştır.

*Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya Karal Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi, 1 Aralık 2025' da düzenlenen 'Cumhuriyet Döneminde Toplumsal Eşitlik' Konulu Kompozisyon Yarışmasında derece alan yazı.

**Özel Ayşeabla Fen Lisesi, 11 /A öğrencisi

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı vermiş, sosyal ve kültürel hayatta erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlamıştır. Büyük önderimizin kadın erkek eşitliği konusunda gerçekleştirdiği inkılapların en önemlilerinden biri de Medeni Kanun'un kabulüdür. Bu sayede uzun yıllardır hak ettiği değeri görmeyen kahraman Türk kadını, tekrar değer görmeye başlamış ve hak ettiği hak ve özgürlüklere kavuşmuştur.

Atatürk sayesinde Türk kadını sosyal ve kültürel hakların yanı sıra, siyasi haklarını da birçok uygar ülkeden daha önce elde etmiştir. Örneğin Fransa ve İtalya'da 1944-1945 yıllarında kadınlara tanınan seçme ve seçilme hakkı, Türk kadınına Atatürk tarafından 1934'te verilmiştir. Kısacası Cumhuriyet dönemi öncesinde kafese kapatılmaya çalışılan Türk kadını, "İstikbal göklerde." diyen Atatürk'ün ışığıyla tekrar özgür olmuş, güçlü kanatlarıyla Türk bayrağını göklerde dalgalandırmıştır.

Dünyadaki ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen, Türkiye'nin ilk kadın doktoru Safiye Ali ve daha nice kahraman kadınların kalbinden doğar cumhuriyet güneşi. Bugün

CUMHURİYET ŞARKISI

ülkemize dünya ikinciliği getiren filenin sultanlarında, millî basketbolcularımızda görürüz bu parlak güneşin yansımalarını. Dünya çapında önemli başarılarla imza atmış Türk kadın fizik mühendisimiz Canan Dağdeviren'le, çalışmaları nedeniyle Nobel Kimya Ödülü'ne layık görülen Aziz Sançar'la, Türkiye ve dünya çapında birçok sanat ödülüne layık görülen kadın şarkıcımız Sezen Aksu'yla, tıp alanında çok değerli çalışmaları bulunan ve ülkemizdeki ilk başarılı organ naklini gerçekleştiren Mehmet Haberal'la hayat bulur bugün Cumhuriyet güneşi.

Cumhuriyet Dönemi'nde toplumsal eşitlik sadece kadın ve erkek eşitliğinden ibaret değildir. Mustafa Kemal Atatürk "Köylü, milletin efendisidir." diyerek köylüye de hak ettiği değer ve hakları vermiştir. "Kendini Türk hisseden herkes Türk'tür." sözleriyle din, dil, cinsiyet ayrımı yapmadan herkesi kucaklamış, toplumsal eşitlik ve beraberliği sağlamaya çalışmıştır. Aynı zamanda ulu önder, çocuklara ve gençlere de tıpkı birer yetişkin gibi değer vermiş, sevgi ve saygı göstermiştir. Kısacası Atatürk hiçbir ayırım gözetmeden herkesi ışığıyla aydınlatmış ve günümüzde sadece Türkiye'nin değil bütün

dünyanın başkomutanı, başöğretmeni, ulu önderi olmayı başarabilmiştir.

Dünya tarihine adını altın harflerle yazdırmış ve insanlığa mal olmuş büyük önderimizin bizlere en büyük emaneti Türkiye Cumhuriyeti'dir. Biz gençlerin birincil görevi kadını erkeği, köylüsü kentlisi toplumsal bir ayırım gözetmeden el ele bu emanete sahip çıkmak ve yükselterek yarınlara taşımaktır. Bu da ancak cehaletin karanlığına bilimin ateşiyle meydan okumakla mümkün olur.

Kısacası cumhuriyet rejimi din, dil, cinsiyet, yaş vb. hiçbir ayırım gözetmeksizin her insana eşit miktarda işlenmeyi bekleyen verimli topraklar sunar. Bu topraklarda rengârenk çiçekler yetiştirmek; sevgi, umut, bilim bahçeleri yaratmak yahut cehaletin kuraklığına terk etmekse bizim elimizdedir. Türk gençliği olarak bize düşen çok çalışmak ve şehit kanıyla sulanmış topraklarımıza bilimin tohumlarını ekmek, sevgiyle sulamak; bu topraklarda özgürlük, adalet, bağımsızlık ormanları yeşermesini sağlamaktır. Bunu yaparken unutmamalıyız ki bahar tek bir çiçeğin açmasıyla değil; yüzlerce, binlerce çiçeğin güneşe gülümsemesiyle gelir. Bu da toplumsal eşitlik çatısı altında birleşmemiz ve el ele verip çok çalışmamızla mümkündür. Çünkü baharı anlamlı kılan bütün çiçeklerin farklılıklarıyla dünyayı renklendirmesi ve birinin diğerinden üstün olmamasıdır.

Hâlâ duyuyor musunuz şu keman sesini? Bence artık sadece bir kız çocuğu değil; kız, erkek, genç, yaşlı bir sürü insanın oluşturduğu bir orkestradan geliyor bu eşsiz müzik. Siz de duymaya çalışın cumhuriyet şarkısını. Gençlerin gözlerinde bilimin, sanatın, barış ve sevginin ışığını görmeye çalışın ve siz de eşlik edin her duyduğunuz ezgiye. Çünkü eğer cumhuriyet şarkısını herkes birlikte söylerse o şarkı asla susturulamaz.

Cumhuriyet güneşimizin sonsuz bekçileri olarak biz gençler; Atatürk'ün ışığını el ele yarınlara taşıyacağımıza, birlikte vatanımızın her köşesini bilimle, sanatla donatacağımıza söz veriyoruz. Unutmayın, bir ülkede eşitlik ve birlikteliğin şarkısı yankılandığı sürece umut filizleri büyümeye devam edecektir.

ATATÜRK DEVRİMİ VE ATATÜRKÇÜLÜĞÜN TEMEL İLKE VE ÖZELLİKLERİ*

Prof. Dr. Şerafettin TURAN**

“Uçurum kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... Yıllarca süren savaş... Ondan sonra, içeride ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni toplum, yeni devlet... Ve bunları başarmak için aralıksız devrimler... İşte Türk Genel Devrimi'nin kısa bir diyesi.”¹

İşte 9 Mart 1935'te Atatürk'ün kullandığı sözcüklerle kendisinin gerçekleştirdiği fakat ulusa mâlettiği devrimin tanımı ve içeriği.

Öncelikle vurgulamak gerekir ki Atatürk'ün giriştiği hareket salt bir düzenleme (islahat/reform) girişimi olmayıp kavramın tam anlamıyla bir “devrim”dir. Bu bağlamda kullanılacak sözcüğün, 1908'de İkinci Meşrutiyete kadar kullanılması yasak edilmiş bulunan “inkılap” ya da 12 Eylül'den sonra bir ara yasaklanan “devrim” olması kavramda bir aykırılık doğurmamaktadır. Çünkü Atatürk, 1933'te “devrim / inkılab”ı şöyle tanımlamıştı.²

“Devrim, mevcut kurumları zorla değiştirmek demektir. Türk ulusunu son yüzyılda geri bırakmış olan kurumları yıkarak, yerlerine ulusun en yüksek uygarlık gereklerine göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktadır!”

Bu nedenle Atatürk'ün yaptıkları Genç Osman 'dan bu yana süregelen ve zaman zaman büyük dalgalanmalara, sarsıntılara yol açan “islahat/reform”lar dizgesine indirgemek bu devrimi yadsırmaktan başka bir anlama gelemmez.

Devrimin temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Devrim kalıplaşmış bir dogmaya, bir öğretiyi dayanmayıp, bir gelişme modeli, sürekli bir izlencedir.
2. Tek yönlü ve kopya değil, bir bileşkedir.

*Ortaöğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1992, s. 129-141 alıntısıdır.

** Türk bilim insanı, tarihçi ve yazar. Dil Derneği Onursal Başkanı ve eski Türk Dil Kurumu Başkanı. (1925, Erciş, Van - 15 Ekim 2015, Ankara).

¹Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I (1945), s. 365.

²Afet İnan, Atatürk Hakkında, s. 250.

3. Birbirinden ayrılmaz parçalardan oluşan bir bütündür.
4. Ayrımcı değil, bütünlüştürücüdür.
5. Salt kuramsal olmayıp düşünce ve eylemden oluşan bir bütündür.
6. Bir düşünce biçimi ve yaşam türüdür.
7. Her şeye karşın süreklilik kazanmıştır ve yaşamaktadır.
8. Yöntemi toplumsal gerçeklere göre saptanmıştır.

Atatürk, Cumhuriyet Halk Partisi programına girecek ilkelerin saptandığı 1930'lu yıllarda, kendisine belirli bir doktrine dayanmayan devrimci partilerin yaşayamayacağını söyleyen Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na “O zaman donar kalırız!” diye yanıt vermişti. Böylece kalıplaşmış bir öğretiden çekinen Atatürk, düşünce dizisini olaylar içinde geliştirerek uygulanabilir bir izlenceye dönüştürmüştür. Bu nedenle ‘Kemalizm’ diye adlandırılan Atatürkçülük, toplumsal gelişmeye yönelik “devrimci bir model” ya da “ideoloji” olarak nitelendirilmektedir. Örneğin “Atatürk Reformlarında Batılılaşma ve Devrim” sorununu inceleyen Gastone Manacorda şu sonuca varmaktadır:³

“Düşünce bütünü olarak Kemalizm, bir sanayileşme ve modernleşme ideolojisi, aynı zamanda birtakım eylemler ve sonuçlar bütünü olarak, geri kalmışlıktan kurtulma yolunda yapılmış ilk somut denemelerden birisi şeklinde değerlendirilebilir.”

Polonyalı Prof. J. Wiatrr ise, “Kemalizm, benzeri ilk defa gelişmekte olan bir ülkede görülen ve tarihi deneyimden geçmiş bir gelişme ideolojisi ya da batılılaşma ideolojisidir” demektedir.⁴

Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen devrim tek yönlü olmadığı gibi kopya edilmiş de değildir ve kendine özgü bir bileşkedir.

Atatürk'ün herhangi bir tümcesini ya da davranışını ele alıp onu belirli bir kalıbın içine sokmak isteyenler eskiden olduğu gibi günümüzde de görülmektedir. Bu konudaki dağınıklığı 1948'de Peyami Safa şöyle yansıtmıştı:⁵

“Atatürk'ün Allah'a inanıp inanmadığını so-

³Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Simpozyumu”. *Bildiriler*, İstanbul: 1975, s.523.

⁴“Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu”, *Bildiriler*, 1983, s.150.

⁵Cihat Akçakayalı, “Atatürk ve Kurtuluş Savaşı”, *Atatürk Konferansları*, 1970, s.101

ATATÜRK DEVRİMİ VE ATATÜRKÇÜLÜĞÜN TEMEL İLKE VE ÖZELLİKLERİ

ranlara rastlarsınız. Kimine göre ruhçu, kimine göre maddecidir. İrkçı olduğunu ve olmadığını öne sürenler vardır. Onun özgürlükçülüğünü kanıtlamak isteyenler sözlerini; bütüncül olduğunu kanıtlamak isteyenler eylemlerini örnek gösterirler... Ulusçu olduğundan kuşkulananlar çoktur. İnsancıl olduğuna inananlar da vardır.”

“Kemalizmi bir çelişkiler koleksiyonu gibi gösteren bu birbirine aykırı anlayışların her biri, Atatürk’ün düşüncesini kapalı sistem kalıplarının içine hapsetmek gibi, insan kavrayışına özgü bir sadeleştirme eğiliminden doğan bir yanlışın kurbanı olmaktadır...”

Atatürk’ü tek yönlü bir görüşün içine hapsederek işini bitirmiş bir insan gibi gördüğümüz zaman öldürmüştür oluruz.”

Türk devrimi, evrensel gelişmelerden esinlenmekle birlikte yurt gereksinimleri ve toplumsal gerçeklere göre oluşturulmuş bir bileşke/sentezdir. Atatürk 1937’de TBMM’ni açış konuşmasında bu gerçeği şöyle dile getirmişti:

“Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk ulusu ve bir de uluslar tarihinin binbir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız sonuçlardır.”

Daha 1928’de “Le Matin” gazetesine verdiği demeçte Fransa devrimi ile Türkiye’de gerçekleştirmeye çalıştığı devrim arasında şu karşılaştırmayı yapmıştı:⁶

“Fransa devrimi bütün dünyaya özgürlük düşüncesini, aşlamıştır ve bu düşüncenin bugün de esas kaynağı bulunmaktadır. Ne ki o tarihten bu yana insanlık ilerlemiştir. Türk demokrasisi Fransa devriminin açtığı yolu izlemiş, ancak kendine özgü belirleyici nitelikte gelişmiştir. Çünkü her ulus devrimini toplumsal ortamın isteklerine ve gereklerine bağlı olan durumuna ve bu ihtilal ve devrimin zamanının gelmiş olmasına göre yapar.”

Öte yandan dogma’dan ve kopyacılıktan kaçındığı içindir ki TBMM Hükümeti’ni Bolşevizme benzetenlere karşı, “Bu yönetim biçimi Bolşevik sistemi değildir. Çünkü biz ne Bolşevikiz ne de komünist... Ne biri, ne diğeri olamayız” yanıtını vermişti.⁷

Devrimler “Atatürk İlkeleri” diye adlandırılan belli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmişlerdir. Bu nedenle o ilkeler gibi birbirinden ayrılmaz ve birbirini tamamlayan bir özellik gruba ayırmak

bütünü parçalamak yönünden ne denli sakıncalı olmuşsa, bir açık artırma ya da eksiltmeye çıkmışçasına Atatürk İlkeleri’nin sayısını azaltmak veya artırmak, ya da payandaya gereksinme varmış gibi ona destekleyici ilkeler eklemek yolunda son yıllarda artan çabalar da, “Altı İlke” nin yetersiz sayılıp içi boş kalıplar haline dönüştürülmesinde etken olmaktadır.

Devrimler bölge ve etnik ayrımcılığını değil, ülke ve ulus bütünlüğünü öngörmektedir. Ulus, Ulusçuluk, Halkçılık ve Laiklik anlayışı bütünleştirici yöndedir. Toplumun bütün kesimlerince girilen bir “Milli Mücadele” den sonra kurulan yeni devletle birlikte İmparatorluk dönemindeki “ümme” anlayışı yerine Türkiye’de yeni bir “ulus”un meydana geldiğini kabul eden Atatürk, 1931’de ortaokullara ders kitabı olarak hazırlanan Medeni Bilgilerde şu tanımı yapmıştı⁸

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye Halkına Türk Milleti denir.

Buna koşut olarak aynı kitapta Ulusçuluğu da şöyle betimlemişti:

“Türk Ulusçuluğu, bütün çağdaş uluslarla uyum içinde yürümekle birlikte Türk Toplumunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini saklı tutmayı esas sayar.”

Hiçbir aşırılığa ve ırkçılığa kaçmayan böylesi bir ulus ve ulusçuluk anlayışına karşın, Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye Halkı son yıllarda birbirine yabancılaşmışsa, bunun nedenlerini Atatürk Ulusçuluğu yerine çok değişik içerik ve boyutlarda ulusçuluk akımlarına sapılmış olmasında aramak gerekir.

Bütün vatandaşlara yasalar önünde mutlak bir eşitlik sağlamayı ve hiçbir aileye, hiçbir sınıfa ya da topluluğa (cemaate) ayrıcalık tanımamayı öngören halkçılık da toplumsal bütünleşmeyi pekiştirecek bir ilke olarak kabul edilmiştir. Taner Timur’un belirttiği gibi Atatürk’te Halkçılık, yalnızca bir sosyal felsefe değil, aynı zamanda İslam’daki egemenlik anlayışı yani egemenliğin Allah’a ait olduğu görüşü yerine Laik Halk Egemenliği kuramını getirmek demektir. Üstelik Laiklik, devlet yönetimi dışında Müslümanlarla Müslüman olmayanlar, hatta Müslüman olanlar için değişik mezhep ve tarikatlar arasında toplumsal barışı sağlayan bir öge olmuştur. 1923 Ocak’ında İzmit’teki bir basın toplantısında İstanbul’daki Müslüman olmayan toplulukların askere alınmamasını ve milletvekili seçilmemelerini isteyen bir basın mensubuna

⁶Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, III (1961), s. 51

⁷Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, III (1961), s.51.

⁸Tarih IV

ATATÜRK DEVRİMİ VE ATATÜRKÇÜLÜĞÜN TEMEL İLKE VE ÖZELLİKLERİ

karşı Mustafa Kemal, "Hayır! Asker de olabilirler, milletvekili de..." diye yanıt vermişti.⁹

Atatürk Devriminin tartışmasız kabul edilen temel özelliklerinden biri, kuramsallıkta kalmayıp uygulamaya koyulması ve böylece bir düşün ve eylem bütünü oluşturmasıdır. Bu konuda oldukça yol alındıktan ve devrimin ulusal yapıyı ve görünüşü değiştirdiği belirginleştikten sonra yine de düşünce ve eylemin birlikte yürütülmesi gerektiğine inanan Atatürk, 1 Kasım 1937'de yapılacak şeyleri şöyle sıralamıştı.¹⁰

"Büyük sorunumuz en uygar ve en gönençli ulus olarak varlığımızı yükseltmektir.

Bu, yalnız kurumlarında değil düşüncelerinde temelli bir devrim yapmış olan büyük Türk Ulusunun devingen ülküsüdür. Bu ülküyü en kısa sürede başarmak için düşünce ve eylemi birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimde başarı, ancak bir planla ve akılcı bir biçimde çalışmakla olabilir. Bu nedenle okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, yurdun büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanlarını yetiştirmek, ülke sorunlarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak kişi ve kurumları yaratmak..."

Böylece devrim, bireysel düşünce olduğu kadar toplumsal düşüncede de büyük bir değişikliği zorunlu görmüştür. Çünkü bireyi yetiştirmedikçe devrimin yaygınlaştırılıp yerleştirilmesine olanak yoktur. Mustafa Kemal daha Ankara'ya ilk gelişinin ertesinde 28 Aralık 1919 'da halkla konuşurken bu gerçeğe parmağını basmıştı:

"Bireyler düşünür olmadıkça, kitleler istenilen yönlere herkes tarafından çekilebilir!"

Bu yüzdendir ki o bireylerin eğitilmesine, aklın kullanılmasına ve bilginin, bilimin yaygınlaştırılmasına büyük önem vermişti. Bilindiği gibi "Birey, Akıl ve Bilgi" üçlüsü büyük bir düşünce devrimi demek olan "aydınlanma" akımının temel öğeleri olup Türkiye'de bu bütüne ancak Atatürk Devrimi ile öncelik ve ağırlık verilebilmiştir. O, daha Cumhuriyetin ilanından önce 20 Mart 1923'te Konya'da gençlerle konuşurken, geri kalmışlığımızın ana nedeninin yanlış düşünceden kaynaklandığını vurgulayarak, izlenmesi gereken yolu şöyle açıklamıştı:¹¹

⁹Afet İnan, *Gazi Mustafa Kemal'in 1923 Eskişehir- İzmit Konuşmaları*, s. 78.

¹⁰Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri* III, s. 401.

¹¹Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri*, II. 138-140.

"Düşünüş biçimi zayıf, çürük, yanlış, bayağı olan bir sosyal topluluğun bütün çabası boşunadır...Sürekli olarak silahla uğraşma, düşmanlık duyguları yüzünden Batı'nın yenilikleri ile ilgilenmemek, gerilememizdeki etkenlerin diğer önemli bir nedenini oluşturur..."

"Bu saydığım nedenlerden başka, asıl bizim ulusun, özellikle aydınlarımızın çok dikkatle, çok önemle göz önüne alacağı bir neden vardır... Başarılı olmak için aydın sınıfla halkın düşünce biçimi ve ereği arasında doğal bir uyum olmak gerekir. Yani aydın sınıfın halka aşılacağı ülküler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalı...Bunun için de, biraz halk kitlesinin yürümesini çabuklaştırması, biraz da aydınların çok hızlı gitmesi gereklidir. Ancak halka yaklaşmak ve halkla kaynaşmak, daha çok ve daha fazla aydınlara düşen bir görevdir."

Ancak önemle belirtmek gerekir ki Atatürk'ün gerekli gördüğü halka yaklaşım, aydınların halkın düzeyine inmesini değil, halkı anlayan ve onun düşüncesine değer veren aydının, kitleleri kendi düzeyine çıkarmaya çalışmasını öngörmektedir.

Atatürk Devrimlerinde üzerinde en çok durulması gereken özelliklerden biri de kuşkusuz Laiklikdir. Dinsel gibi görünen bu kavram aslında yönetsel ve siyasal bir görüş ve değerlendirmedir. Atatürkçülük açısından da bir düşünce, yaşam, davranış ve eylem biçimi olup çağdaşlaşmanın ana yolu niteliğindedir. Çok partili yaşama geçtikten sonra önce "Laiklik dinsizlik demek değildir." sloganıyla tartışılan sonra "din ile devlet işlerinin ayrılması" tanımıyla basite indirgenen Laiklik, Atatürk'ün denetiminde yazılan "Medeni Bilgiler" kitabında şu satırlarla yer almıştı:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Devlet yönetiminde bütün yasalar, tüzükler, bilimin çağdaş uygarlığa sağladığı esas ve şekillere dünya gereksinimlerine göre yapılır ve uygulanır. Din inancı vicdani olduğundan Cumhuriyet, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı, ulusumuzun çağdaş ilerlemesinde başlıca başarı nedeni görür."

O, vicdan özgürlüğüne karşı olan bağınazlığın kısa sürede giderilemeyeceğini biliyor ve ilk fırsatta bu gibi çevrelerin harekete geçeceğini sezinliyordu. 1930 Şubat'ında kendisine yöneltilen "bağınazlık kökünden kurumuş mudur?" sorusuna şu yanıtı vermişti:¹²

"Aramızda özgürlük engellerinin yok olduğunu, bizim gibi düşünen ve duyanlarla birlikte

¹²Medeni Bilgiler, s.511.

ATATÜRK DEVRİMİ VE ATATÜRKÇÜLÜĞÜN TEMEL İLKE VE ÖZELLİKLERİ

yaşadığımızı hüküm vermek güçtür. O halde görülen hoşgörü değil, güçsüzlüğün dermansız bıraktığı bağınazlıktır.”

Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen Devrimin çeşitli eleştirilere, savsaklamalara ve karşı girişimlere karşın canlılığını koruması, onun çağdaşlaşmayı amaç, bilimselliği kılavuz ve devrimciliği ilke olarak kabul eden devingenliğine dayanmaktadır. “Hayatta en hakiki mürşit / kılavuz bilimdir.” Salt bir özdeyiş olmayıp, bireyin ve toplumun kendini yenileyebilmesi için en etkili yöntem demektir. Çünkü bilim bir yandan teknolojinin yol açtığı maddi değişme ve dönüşmeleri temellendirirken, öte yandan gördü ve kavrayış ufkunun gelişmesini, manevi hayatın sağlam düşünce temelleri üzerine oturmasını sağlar böylece de toplumsal yaşantıya, değer yargılarına yön vermeye yarar.

Bunun yanı başında devrimi sürekli kılan büyük etkenlerden biri de onun gençliğe yani geleceğe uzanan kuşaklara emanet edilmesidir. Atatürk'te gençliğe güven daha Birinci Dünya Savaşı yıllarında doğmuştu. 1924 Mayıs 1918'de genç gazeteci Eşref Ruşen Üneydin'a verdiği fotoğrafa şunları yazmıştı.

Her şeye karşın muhakkak bir nura doğru yürümekteyiz. Ben de bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve ulusum hakkındaki sonsuz sevgim değil, bugünün karanlıkları, ahlaksızlıkları içinde, salt vatan ve gerçek aşkıyla ışık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik gördüğümüdür.”

“Onun gençliğe güveninin nedenlerini yine kendisinin M. Müfit Kansu'ya söylediği şu sözlerde buluyoruz:

“Başımıza neler örülmek istendiği ve nasıl karşı koyduğumuz, daha doğrusu milletin istek ve emellerine uyarak ve yardımıyla nasıl çalıştığımız görülmeli ve gelecek kuşaklar için ibret ve uyanıklığı gerektirmelidir. Zaten her şey unutulur fakat biz her şeyi gençliğe bırakacağız. O gençlik ki hiçbir şeyi unutmayacaktır. Geleceğin ışık saçan çiçekleri onlardır. Bütün ümidim gençliktedir.”

Bu anlatımda, orta ve yüksek öğretim programlarına konan Devrim Tarihi derslerinin gerekçesi de dikkati çekmektedir.

Atatürk Devrimi söz konusu olduğunda, en çok tartışılan yöntem konusuna da değinmek gerekmektedir. Unutmamalı ki o, gelecekte uygulayacağı yöntemi çok önceden belirlemiştir. Tedavi için gittiği Karlsbad'da 6 Temmuz 1918'de anı defterine şunları yazmıştır:

“Benim elime büyük bir yetki ve kudret geçerse, ben toplumsal hayatımızda arzu edilen inkılabı bir anda bir “coup” (darbe) ile uygulayacağımı sanırım.”

Bu yüzden Devrim, kısa bir sürede ve yukarıdan aşağıya doğru gerçekleştirilmiştir. Başka türlü davranılmasına da olanak yoktu. Çünkü tarih, aşağıdan yukarıya gerçekleştirilen bir devrime henüz tanık olmamıştır. Öte yandan, düzenleme, yani reform girişimleri Osmanlı İmparatorluğunu çökmekten kurtaramamıştı. Devrim açısından da Atatürk'ün de belirttiği gibi zamana dayalı iki ayrı uygulama söz konusu olabilirdi:¹³

“Türkiye'yi derece derece mi ilerletmeli, ani olarak mı? İki yöntem var. Biri bilinen, Fransız Devrimindeki yöntem: rejimler değişecek, devrimlere karşı karşı devrimler yapılacak. Sağ solu tepeler, sol sağı düşürürken bir de bakılacak ki bir buçuk yüzyıllık zaman geçmiş... bu ulusun damarlarında o kadar bol kan ve önünde o kadar geniş zaman var mı?”

Bu yüzden ki Atatürk, Devrimleri halk oylamasına başvurarak değil, halka dayanarak uygulamaya koymuştur:¹⁴

“Arkadaşlar, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimler için, nurun ve aydınının yoluna gideceğiz. Amaç ve hünerimiz, cahil kitleyi nurlandırarak yolumuzda yürümek ve onu esenliğe çıkarmaktır. Cumhuriyetimizi, çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak isteğimizi köstekleyecek herhangi bir halk oylamasına gitmek yalnız cehalet değil, hıyanet olur. % 80'i okumaz yazmaz bırakılmış bir memlekette devrimler halk oylaması ile olmaz!”

Atatürk devrimlerle yönelinen amaçları Cumhuriyetin 10. Yıldönümünde şöyle sıralamıştı:

“Yurdumuzu dünyanın en mamur ve uygar ülkeleri düzeyine çıkaracağız.”

“Ulusumuzu en geniş varlık araç ve kaynaklarına sahip kılacağız.”

“Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız.”

Aradan akıp geçen yıllar amacın henüz gerçekleştirilemediğini göstermektedir. Aslında gerçekleşme bir yönüyle devrimin bittiği anlamına da gelecektir. Ama çağın gerisinde kalmamak için onu yakalamak gerekmektedir. Bunun da ön koşulları, laikliğe inanmak, bilimsel verilere dayanmak ve “çağ atladık” varsayımından vazgeçmektir.

¹³İsmail Habib Sevük, *Atatürk için*, s.73.

¹⁴Baki Vandemir, *Atatürk'ün Cehaletle Mücadelesi*, s. 172.

Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi Büyük Devletler ve Türkiye

Bir yanda patronluğu devretmekte direnen İngiltere, “patron”un yerini gözüne kestirmiş “temiz” aile çocuğu ABD, mızımız çocuk Fransa ve mahallenin kabadayısı Almanya; diğer yanda ise, iki köylü ülkesinde, iki isyancı çocuk, Sovyetler Birliği ve Türkiye...

Prof. Dr. Bilsay Kuruç, *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi, Büyük Devletler ve Türkiye* adlı eserinde, 19. yüzyıldan devralınan iktisadi tablodan başlayarak İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde dünya siyasetinde söz sahibi büyük devletlerin durumunu ve Türkiye'de Cumhuriyet'in doğup büyüdüğü yıllarda ülke ekonomisinin seyrini, yeni devletin sanayileşme ve bağımsızlık arzusuyla ülkedeki yeniyetme kapitalizmin ibretlik çekişmelerini anlatıyor. Her biri deneme niteliğinde iç içe geçmiş bu “iktisat öyküleri”nde, dönemin siyasi aktörleri ile tarihin akışını değiştiren kararlara dair anekdotlar da yer alıyor.

Kitabını hazırlarken takip ettiği yol haritasını “Tarihin malzemesini değerlendirmek fakat iktisatçı yaklaşımı içinde kalabilmek için püf noktasıdır” sözleriyle açıklayan Kuruç, 1920’li ve 1930’lu yılların iktisat dünyasını aydınlatırken, özellikle kapitalizmin bugününe ve yarınına ışık tutuyor.

*Mustafa Kemal
Döneminde Ekonomi-
Büyük Devletler ve Türkiye*
Bilsay Kuruç
624 sayfa

Kurucusu olduğumuz Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları;
Türkiye'yi yeni kitaplarla, okurları yeni dünyalarla tanıştırmaya,
okuma sevgisini büyütme devam ediyor.

ANITKABİR DERNEĞİ 32'NCİ GENEL KURUL TOPLANTISI 25 OCAK 2026

DERNEKTEN HABERLER

Anıtkabir Derneğinin 25 Ocak 2026 tarihinde icra edilen 32'nci Genel Kurul Toplantısında, Genel Kurul üyelerince, Yönetim ve Denetim Kurulu seçimi yapılmıştır. Ocak 2026 - Ocak 2028 dönemi için seçilen Yönetim ve Denetim Kurulu üyeleri;

YÖNETİM KURULU ÜYELERİ

Soldan Sağa; (E) Alb. Aziz Kâmil GÜLER, Dr. Emine KISIKLI, (E) Tuğgeneral Şadi ÖNER, (E) Tümgeneral Hıfzı ÇUBUKLU, (E) Alb. Ahmet Haluk EKTİRİCİ

DENETİM KURULU ÜYELERİ

Soldan sağa; Yeminli Mali Müşavir Metin ÖZER, (E) Alb. Koray DAĞTEKİN, (E) Alb. Rifat MESTÇİOĞLU

DERNEKTEN HABERLER

Yeni Yönetim Kurulunca yapılan ilk toplantıda,
Ocak 2026 – Ocak 2028 dönemi için oluşturulmuş olan Yayın Kurulu Üyeleri;

YAYIN KURULU ÜYELERİ

Soldan Sağa ilk sıra; (E) Alb. Aziz Kamil GÜLER, Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN,
Dr. Emine KISIKLI, (E) Tuğgeneral Şadi ÖNER, (E) Tümgeneral Hıfzı ÇUBUKLU,
Prof. Dr. Bige SÜKAN, Doç. Dr. Mehmet BALYEMEZ,
Soldan Sağa İkinci sıra: Dr. Mehmet Sedat ERKAN, Prof. Dr. Oğuz AYTEPE,
Dr. İbrahim YORGUN, (E) Alb. Ahmet Haluk EKTİRİCİ, A. Ece Ercan NAMLI

İKTİSADİ İŞLETME YÖNETİM KURULU ÜYELERİ

Soldan Sağa; (E) Alb. Aziz Kâmil GÜLER, (E) Tümgeneral Hıfzı ÇUBUKLU, (E) Alb. Mustafa DOĞAN

Halim Şaşmaz İlkokulu Anasınıfı

OBJEKTİFE TAKILANLAR

OR-AN Perihan İnan Ortaokulu

OBJEKTİFE TAKILANLAR

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

A. Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 750 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ve Anıtkabir başta olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti tarihi ile ilgili ya da ilişkilendirilen araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.

B. Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.

C. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

D. Yayın Kurulunca yazılarda düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır. Eğer yazar olur vermez ise yayımlanmaz.

E. Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.

F. Özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 1.500 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

A. Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 10 (on) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.

B. Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.

C. Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.

D. Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.

E. Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (*italik yazılmalıdır*), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (*italik yazılmalıdır*), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", *Bellekten*, C. XX, No. 80 Ekim 1956, s. 634.)

F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.

G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).

H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR DERNEĞİ
RESMİ İNTERNET SİTESİ

ONLINE ALIŞVERİŞ www.anitkabir.com.tr

ANITKABİR HATIRA EŞYA SATIŞ YERİ

Anıtkabir ve Atatürk temalı hatıralık ürünleri alabileceğiniz güvenilir adres

herkes yola çıkar. biri yolu açar.

Bir akaryakıt şirketi insanların kalpten bağlandığı bir marka yaratabilir mi?
Bu soruyla çıktığımız yolda 9. kez “evet” cevabını aldık!
Bu yıl da Türkiye'nin en sevilen akaryakıt markası olduk.
Bugün örnek alınan bir marka olduysak sevginiz sayesinde.
Ne mutlu bize.

Türkiye'nin Lovemark'ları 2025 araştırması; MediaCat ve Ipsos tarafından 15-55 yaş aralığında, kadın erkek oranı eşit, Türkiye temsili 2.000 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Opet, Akaryakıt kategorisinde birinciliği paylaşarak kategorinin Lovemark'larından biri olmuştur.